

Helikon

„most megtörténhet bármi”

2022 08

XXXIII. ÉVFOLYAM
2022. 08. (838.) SZÁM
ÁPRILIS 25.
ÁRA 4 LEJ | 400 FT
IRODALMI FOLYÓIRAT
MEGJELENIK KÉTSZER EGY
HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON

Lapszámunk 1., 3., 7., 9., 10., 12–14., 16., 17., 19., 20. és 28. oldalát Márkos Tamás *Tűzpróba* című kiállításának anyagával illusztráltuk, amely a kolozsvári Szépművészeti Múzeumban volt látható.

Az irodalom pajzs, amely megvéd
a látszattól
Interjú Ana Blandianával 4

Karácsonyi Zsolt
**Marad a láz,
nyolcvan felett is 8**

Márkus Béla
**Őseink kertje,
Erdély 10**

Horváth Eve versei **15**
Interjú Nagy Zalánal **16**

PAVILON 420

Lövetei Lázár László: A világirodalom legfontosabb beszélgetése **18**

RÁOLVASÁS

Wirth Imre: *A név kátyú, vaddisznódagonya, omladék, szerelem* – 23. (próza) **2.**
 Horváth Benji: *Spórák szorongása* **3.**
Az irodalom pajzs, amely megvéd a látszattól. Székely Ferenc interjúja a 80 éves Ana Blandiana költővel **4.**

Ana Blandiana: *Nem igaz, hogy „iszonyú minden angyal”*; *Emlékszem, egyszer azt kérdeztem magamban; Az utóbbi időben Agatha Christie-regényhez hasonlít életem; Ha mikrofonok volnának a házban, mint régen.* Karácsonyi Zsolt fordításai (vers) **6.**
 Florin Irímia: *A Beruházási Bank.* Szonda Szabolcs fordítása (próza) **7.**

Karácsonyi Zsolt: *Marad a láz, nyolcvan felett is* (esszé) **8.**

Vörös István: *A módszerről; Trombózis; Ötven után; Vízen járási gyakorlat; Hagyjon zuhanni végül* (vers) **9.**

Márkus Béla: *Őseink kertje, Erdély* (tanulmány) **10.**

PAVILON 420

Dimény Patrícia: *Hajnal; Reggel; Szünet nélkül harminc másodperc; Abúzus; The End; 7 perces álmok* (vers) **13.**

Böjte Beatrix: *Hasadás* (próza) **14.**

Horváth Eve: *de nem egyedül; nietzsche táncol a holdon; abban az időben* **15.**

Sánta Miriám: *Most még zűrzavar van.* Interjú Nagy Zalánnal **16.**

Sánta Miriám: *Matador, zseké, úrutazó, költő* **17.**

Ráolvasás

Lövetei Lázár László: *A világirodalom legfontosabb beszélgetése* **18.**

Láng Orsolya: *Egy kirakatban élünk* (vers) **19.**

Vári Csaba: *Többől tenyérbe* (vers) **19.**

Sebestyén Mihály: *Hardanger-fjord* (próza) **20.**

Kinematográf

Jakab-Benke Nándor: *A legszomorúbb barakk* (Pálfi György: *Mindörökké*) **22.**

Theátrum

Fischer Botond: *Visszafogott utazás, valahova befelé* (Kolozsvári Állami Magyar Színház: *Utazás és holdvilág*) **23.**

Kritika

Tamás Dénes: *Nem versek, intések* (Györfy Ákos: *A távolodásban*) **25.**

Fülszöveg

Szalló Tünde: *A rutinmagány kórképei és formagyakorlati* (Falusi Márton: *Kiöltözünk és bemosakszunk*); *Lehetőségek és kiváltságok* (Zágoni Balázs: *Irány a sulii! Régen és ma*) **26.**

Képregény

Vincze Ferenc, Csillag István: *Közösségi futás* **26.**

Amplitúdó

Jakabffy Tamás: *Bach és a bűnbánati énekek* **27.**

Artefaktum

Barazsuly Viktória Adrienn: *Színfoltokat látni a hamuszürkében* **28.**

WIRTH IMRE

A név kátyú, vaddisznódagonya, omladék, szerelem – 23.

Villax Karolina nem sietett, éppen annyira nem, amennyi ahhoz kellett, hogy ne történjék valami végzetes, összekuszálendő, ami még folytatható lenne. A Jóistenhez fohászzkodni bár illő és üdvös, amíg ember él a földön, most nem érdemes.

Tehetne ugyan egy kitérőt az imák folyondárjain kapaszkodva fel oda, hol a templomharangok hűvös kongása és a galambürülék savanyú szaga képzeletet felülmúlóan közel kerül az égi harmóniához, átkiáltva a mennyország szerkezetét képező egyetemes csöndön, megkondítva a világot egyetlen élő lelkének szívét, de Villax Karolina emlékezett rá, hogy különös rokona, Reguly Antal, miközben egyre mélyebbre zuhant szavainak először káprázatosnak tűnő rendszerében, azt mondta neki, a fiatal pápai rokonnak, aki szíve alatt hordozta már első gyermekét az ismeretlenről, hogy ne féljen.

Már miért ne? – kérdezte ijedten és szorongva, hiszen nála jobban senki sem érezhette át a titkosírását felejtő, Oroszországot is bejáró tudós irtózatossá félelmét a gondolatok elvesztésétől és a rémült igyekezetet, hogy felidézze, milyen titkot őrzött, amíg még birtokában volt a kulcs, a senki által nem ismert kombináció. A nyelv, amely börtönbe zárja életünk, daldogta Reguly, aminek kiszabadítására feltesszük ragyogó, röpke létünk, hogy kimondva az egyetlen szabályt a világról, átjárja a világot a megváltás, a tudástól való menekülés öröme a pokoli rögeszmék és kényszerek foglyakénti világvégi küszködést...

A nyelv, nézett kezére a rokon, akihez azért jött, hogy tanácsot kérjen tőle, mihez kezdjen a testében elszabadult vággyal, amely nemsokára egész világosan megmutatja magát, mihez kezdjen a vitéz bőrműves polgármester lánya az élvezettel járó bűnhődéssel, a nyelv, suttogta Reguly Antal, megérintve a nő világot rejtő hasán a csipkés szoknya egyik szabálytalanul lebbenő korcát, az elveszett nyelvvel nincs mit kezdeni, olyan ez, mint...

Villax Karolina tovasuhant az emlékeiben, most el, el innen, amikor a halott világ egy dermedt zugában 140 évvel később a nélküle nem létező W. Imre épp gyógyszerekkel szabadulna börtönéből, ugyanazokat a rémeket vagy gyengeségeket ismételve, híva makacsul a saját életében, mint amiért ő elment a tudós rokonhoz, felismerve a mintázatokat pusztító hatását.

Mit is mondott még Reguly, tűnődött el egy pillanatra, hogy a világ halott, az ember halott, csak Isten él, és minden, ami életnek tűnik, csak az ő jelenléte? Swedenborg, borzongott bele, és megriadt ettől az érzéstől, hiszen ez lehetetlen, nem érezhet, igen, őt, a tizenharmadik századi svéd látnokot emlegette Reguly, és hogy valójában a nyelv a létünk, cselekvésünk, vágunk és pusztulásunk illúziója, hiszen a nyelv maga Isten, és neki,

A halott világ egy dermedt zugában 140 évvel később a nélküle nem létező W. Imre épp gyógyszerekkel szabadulna börtönéből.

Spórák szorongása

„Take a look at the lawman
Beating up the wrong guy”

David Bowie: *Life on Mars*

„I ain't looking for nothin' in anyone's eyes”

Bob Dylan: *It's not dark yet*

PRÓZA

Regulynak ott a kulcs a megváltáshoz, a halott világ és az élő Isten egyesüléséhez, az irgalmatlanul tökéletesen kódolt titok nála van, zokogta végül, de nem emlékszik rá.

Elfelejtette.

De miért ne féljek? – rezzent össze ismét –, és miért ne féljünk mind, a gyógyszerekkel ájulás felé zuhanó és bárki más, aki továbbra sincs birtokában a megmenekülés misztikus szavának? Végtelen ketrecben vergődünk, valami ilyesmit is mondott, és hogy ez a legcinikusabb reménykép a kedély zárt láthatárán.

W. Imre mit sem sejtve a felette, benne folytatott aggodalmas monológáról, legfeljebb a derű érintését, majd letörését érezve arcán, felnyitotta szemét, és mielőtt kiokádta volna magából a repülésre szánt, de csak fullasztó és égető fájdalmat hozó szereket, K. riadt és feldúlt arcát pillantotta meg, és volt barátja, G. hangját hallotta, hogy nem lesz baj, kihányja, csupa szart vett be, szívgyógyszereket, vízajtót, nem kell aggódni.

Míg W. Imre a vécésze fölé görnyedve öklendezett, és K. nedves zsebkendővel törölgette a homlokát, G. elgondolkozva ült az ágyon, és azt kérdezgette, hogy ez most miért, miért kellett, miért kell mindent elrontani.

Nem lesz több találkozó reggel a Tagore sétány kéklő párájában, a labirintus járataiban már csak emlékként kószál néhány verssor, és Szelíd Diófalevél is hallgat mindörökké, gondolta W. Imre, miután még aznap elutazott K., a volt szerelme és G., a volt barát. Nem kísérte ki őket a pályaudvarra, bámulta a szép emlékezet hatyúit a füredi mólónál, erőtlenül elhevert a strandon és a magasba nézett, ahol az égvilágon semmi sem volt, nem is lesz már, és magában a levelet fogalmazta A.-nak, hogy találkozzanak, egyedül lesz otthon a hétvégén.

K. összezavarodva ült a vonaton, nézte az elsuhanó csajági tájat, miért csinálta, minden annyira tökéletes volt, a csókok, az érintések, szeretett volna már szeretkezni vele, most mi lesz, mi lesz, ha levelet ír A.-nak.

Villax Karolina mindeközben hangtalanul sírt a dísztelen falitükör belsejében, W. Imre nem halhatatlan lelkét látta a nap fényében, sok-sok szemcsét összekeveredve kavarni, ahogy a svéd misztikus hitte, és ettől lassan megnyugodott, míg magas sarkú, elegáns cipői, lecsúszva lábairól, halk koppanásokkal távolodtak a szakszervezeti szálló forró panelszobájából, el, valamire az Adriai-tenger hajdani, fénylő tájai felé.

Az elhallgatás szénsötét fáiból fakadt rügyek *vogymuk*. A nyelv nehéz, kerüli az emlékezést. Miről beszélget hat költő, a legnagyobbak a pokolban?

Kapura rúgtunk a napfogyatkozásos délutánban, valahol a Lesi-tó környékén, 2001-ben. Mindig csak hátvédnek voltam jó, mondták, vagy annak se. Akkor is ott sugárzott fölöttünk a felhő, aminek jegyében születtünk, felhőzött a sugárzás, aminek be kell teljesülnie. Az átláthatatlanságig bekent-megkent-felkent rendszer, a sebzett állatok nárcizmushierarchiája.

Pulzál a hold, ver a szívem, pánik van az amigdálamban. Zuhanok. A nyelv könnyű, feldobom a szavakat, és te már el is hiszed.

Egyszer elaludtam a parton a homokban, egy nagy folyam deltájának labirintusában, valahol Keleten, néha úgy tűnik, azóta se ébredtem fel. Nem messze rozsdás szerkezetek, letűnt dinamikák, mint nyüzsgő foszfének a behunytt szemek udvarában.

A tudathasadás ezer színben kirobbanó virágai *vogymuk*. Ahogy nőttünk, megfordult és felgyorsult a világ, és elakadtunk ennél a robbanásnál, nem tudunk mást, csak ezt a megsemmisítő virágzást, csak ezt a görbülést időben és térben. Van már élet a Marson? – kérdi a riporter mögött az égő csipkebokor. Még nincs sötét, de mindjárt odaérünk.

Oda, ahol vacognak a parton szerencsétlen, szerelmes örültjeink. Akiket rossz kártyások neveltek. Akiket jogtalanul zaklattak, vertek, aláztak. És akiket joggal. Hogy fogunk egymás szemébe nézni? Hol vannak már a tavalyi punkok?

Uramapám, buszsofőröm, állítsa meg a Földet, le akarok szállni. Hát nem látja, hogy minek is, minek is itt tovább evolúálni?

Háború van. Már megint háború. Semmi, csak háború. Mikor lesz még olyan, hogy „nem lesz többet háború?” Lehet hazug a béke? Lehet a béke is háború?

Ha én nem is ébredtem fel, attól még tavasz lesz. Mert ez egy szerelmi háromszög, a Halál, az Élet és a Gombák háromszöge. Élet küldi Halálnak, Halál küldi Gombáknak, Gombák küldik Életnek ajándékaikat.

Az újjászületés fullasztó virágpora *vogymuk*.

Mikor lesz még olyan, hogy „nem lesz többet háború?” Lehet hazug a béke? Lehet a béke is háború?

Az irodalom pajzs, amely megvéd a látszattól

INTERJÚ

A 80 ÉVES

ANA BLANDIANÁVAL

Őn Temesváron született, de anyja révén a Fehér megyei Blandiana faluból származik, Lucian Blaga szülőföldjéről. Miért választotta írói névnek a Blandianát?

■ Blandiana édesanyám szülőfaluja volt. Nevét egy Maros menti dombon lévő római várról kapta. Tizenegyedikes koromban vettem fel ezt a nevet, amikor apámat bezárták, és semmi esélyt nem láttam, hogy saját nevemen publikáljak...

A gyermekkor, az ifjúság minden ember életében fontos szakaszt jelent. Hogyan emlékszik vissza ezekre az évekre?

■ Gyermekkoromban nem jártam Blandianán; édesanyám korán elvesztette szüleit, többé ő sem tért vissza szülőfalujába. Számomra Temesvár jelentette a gyermekkort, ott születtem, ott laktak apai nagyszüleim, oda jártam vakációzni. Egyszerű falusi emberek voltak, akik közel laktak a vasútállomáshoz, tehenet, lovat, sertést, szárnyast tartottak, s dolgozni kijártak a város széli földjeikre. Ahogy jött a nyári vakáció, anyám mindig a nagyszülőkhöz küldött engem és húgomat, mert ott volt tojás, tej, zöldség, gyümölcs, Nagyváradon viszont, ahol éltünk, csak pénzért lehetett vásárolni, ami nem volt könnyű, mivel apám, ortodox lelkészként és a rendszer ellenségeként börtönben sínylődött. Noha Temesváron születtem, számomra Nagyvárad az a hely, ahol megtanultam olvasni és elkezdtem írni.

Nagyvárad után Kolozsvár következett: egyetemi évek, debütálás...

■ Kolozsvár valójában közlés szempontjából volt fontos számomra. Amikor az első két versem megjelent, a nagyváradai hatóságok értesítették az ország kiadványait, hogy az Ana Blandiana név mögött az egyik börtönbe zárt osztályellenség lánya húzódik meg. Ebből kifolyólag a következő négy évben már sehol nem közölhettem, s az egyetemre sem vettek fel. Ekkor döntöttem el, hogy férjhez megyek Romulus Rusanhoz. Ez sokat segített azokban az években, és a későbbiekben is, hogy kivédjem a támadásokat. Aztán négy év után újból debütáltam, bejutottam az egyetemre, de az én egyetemi éveim nem voltak „szokványosak”; férjnél voltam, s már kezdtek felfigyelni írói tevékenységemre.

1969–1989 között összesen 26 kötete jelent meg. Voltak nagyon termékeny évek, amikor kettő-három is napvilágot látott, s voltak kevésbé termékenyek, amikor egyetlen kötetet sem adott ki. Ezt mivel magyarázza?

■ Mindig az volt az érzésem, hogy keveset írok, nem vagyok elég „fegyelmezett”, nincs meghatározott munkabeosztásom. Most, hogy visszatekintek, s megszámlolom könyveimet, megjídek... '89 előtt, egyik-másik évben, sok gondot okozott számomra a cenzúra; egy-egy könyv megjelenése valódi kálváriát jelentett. Ezzel szemben 1968–1975 között ezek a mechanizmusok nyitottabbak voltak, ennek következtében szerencsésnek érezhettem magam. Sajnos '89 után már kevesebbet írtam, csupán három új verseskötet és egy '89 előtt elkezdett regény, no meg néhány esszé- és interjúkötet jelent meg – mindez közéleti tevékenységemnek tudható be, de az is igaz, hogy sok időt szántam az irodalomtörténetnek, ami végül is: történelem.

1982-ben Bécsben Herder-díjat kapott, melynek odaítélése és átvétele nagy visszhangot keltett.

■ A kiutazáshoz szükséges vízumot az utolsó percben kaptam kézhez, az ünnepség előtt néhány órával érkeztem Bécsbe. Hat hónapig vártam: megkapom-e vagy sem? Amikor megérkeztem a szállodába, egy értesítést adtak a kezembe: *Proiecte de trecut (Múlttervezetek)* című novelláskötetem, amelyet a cenzúra azelőtt többször visszadobott, nyomdában van. Valószínűleg attól féltek, hogy nyilatkozni fogok a visszautasított kéziratról. Ez a hír nagyobb öröm volt számomra, mint a Herder-díj.

Nem csak Bécsben járt 1989 előtt, volt egyebütt is...

■ 1989 előtt a Herder-díj átvétele és az amerikai Iowa City Egyetem ösztöndíja volt a legfontosabb számomra. Bécsből – az onnan kapott pénzzel – egy kétszemélyes sátorral, konyhafelszereléssel, hálósákkal, térképpel, füzettel és írószerrrel megpakolt Lada autónkkal vágunk neki a dalmát tengerpartnak, Görögországnak és Törökországnak. Később Egyiptomban, Izraelben és Olaszországban is jártunk. Ennek az irodalmi utazásnak az volt az „eredménye”, hogy férjem megírta *O călătorie spre marea interioară (Utazás a belső tenger felé)* című könyvét. A korábban kapott amerikai ösztöndíj az Egyesült Államok körbeutazását tette lehetővé; férjem ekkor írta *America ogarului cenușiu (A szürke agár Amerikája)* című könyvét, amely a '70-es évek egyik legolvasottabb kötete lett. Itthon vásárolt jegyekkel ismertük meg Olaszország, Franciaország, Spanyolország régészeti és muzeális nevezetességeit. Ezek az utazások mind politikai, mind fizikai értelemben fontos kihívást jelentettek számunkra. Mindaz, ami '89 után volt, a felolvasó körutak, konferenciák, versfesztiválok, bármennyire sikeresnek bizonyultak is, nem értek fel azzal az örömmel, amit azelőtt kaptunk, mert akkoriban nem tudhattuk, hogy megismétlődnek-e vagy sem. Ezeket az utazásokat három kötetben foglaltam össze: *Cea mai frumoasă dintre lumile posibile (A lehetséges világok legszebbike)*, *Orașe de silabe (Szótárvárosok)* és *O silabisire a lumii (A világ szótagolása)*.

Műveit a világ számos nyelvére lefordították. Számon tudja tartani őket?

■ Eddig összesen 98 kötetem jelent meg 26 nyelven. Hét kötet németül, hét magyarul, három spanyol, francia, svéd és szerb nyelven, kettő norvég, angol, holland és orosz nyelven, s egy kötet lengyel, szlovén, kínai és makedón nyelven. Idén március 22-én volt a bukaresti Petőfi Házban a nyolcadik magyarra fordított kötet bemutatója, tehát már nem hét, hanem nyolc van.

Magyar fordítói közül kivel kötött jó, baráti kapcsolatot?

■ Minden fordítót nem ismertem személyesen, legtöbbjükkel a kötet megjelenése után ismerkedtem meg. Kivétel volt Hervay Gizi, akivel kollégák és barátok voltunk, még mielőtt első kötetemet lefordította volna magyarra. Ő az első fordítóim közé tartozott. Ugyanígy kollégám volt Farkas Árpád, akit nagyon tiszteltem. *A szenvedés átválthatósága (Convertibilitatea suferinței)* című, nyolcadik magyar nyelvű kötetemet Reisinger János és Deák Melinda fordította. Min-kettőjükkel ímében ismerkedtem meg, aztán a bemutatón személyesen is találkoztunk, ami nagyon izgalmas volt.

Ana Blandiana

Herder-díjas román költő, író, újságíró. 1942. március 25-én született Temesváron, Otilia Valeria Coman néven. Középiskolai tanulmányait Nagyváradon végezte, majd a kolozsvári BBTE-n szerzett bölcsészdiplomát. Első verseskötényét 1964-ben publikálta (*Persoana întâia plural / Többes szám első személy*), azóta számos verseskötete, prózai műve, esszégyűjteménye jelent meg. A Ceaușescu-rendszer utolsó éveiben tiltólistára került. Az 1989-es változásokat követően aktívan részt vett a közéletben, a civil társadalom újjáépítésében. 1990-ben újraalapította a romániai PEN Clubot, amelynek elnöke, majd tiszteletbeli elnöke. Magyar nyelven megjelent könyvei: *Homokóra* (Hervay Gizella fordítása, 1971), *Honnan jön a nyár?* (Lendvai Éva, 1984), *Valaki engem álmodik* (Farkas Árpád, 1985), *A megálmodott* (Lendvai Éva, 1990), *Szelíd állat* (Szávai Géza, 1998), *Az értelem apálya* (Gaál Áron, 2007), *Szélhozta csillag* (Ráduly János, 2012), *A szenvedés átválthatósága* (Reisinger János, Deák Melinda, 2022).

A bukaresti földrengést követően, 1977. március 4. után a család egy alföldi faluba költözött, ahol több évig éltek. Hogyan emlékszik vissza ezekre az évekre?

■ Kiköltözésünk Bukaresttől délre, egy vidéki kis faluba, nemcsak túlélési kísérlet volt a '77-es földrengés után, de megismertük a természet csodálatos világát, és olyan emberekkel találkoztunk, akik később könyveink szereplőivé váltak. Ezenkívül úgy éreztük, hogy ott kevésbé figyelnek ránk a nyomozati szervek.

1984 decemberében az Amfiteatru című folyóirat közölte egyik versét, a Totul (Minden) című költeményt, melyet abban az időben kézzel írtak, dugdosva olvastunk, nehogy az állambiztonságiak rajtakapjanak. Ezek kézzel lemasolt vektorok voltak, s fölöttébb tetszett a Kent márkájú cigaretta társítása cigány személyekkel. Mivel magyarázza a vers sikerét?

■ A szöveg – nem tudom, valóban költemény-e – a korabeli társadalmi állapotok lenyomata, amit az emberek magukénak érezték, s úgy kezelték, mint egy lehetőséget a felháborodásra. Én is láttam ezeket a kézzel írt s jól megtoldott irományokat. Az angol *The Independent* című lap egy egész oldalas összeállítást közölt a versről, megmagyarázva minden egyes szót. Egyébként a Kent cigaretta mitológiája a román kommunizmus éveiben egy pszichológiai esettanulmányt érdemelne...

1990-ben újraalakítja a romániai PEN Clubot, melynek elnökévé választják. Mi lehet a PEN Club szerepe a mai világban?

■ A PEN Club a világ íróinak nemzetközi szervezete, amely az első világháború után jött létre angol és francia írók kezdeményezésére. 1921-ben jelent meg a PEN Chartája, mely az írók szabadelvűségét rögzíti. Romániában 1924-ben alakult meg, s a szovjet hadsereg bejöveteleig működött, amikor betiltották, akárcsak a többi kelet-európai államban. 1990 márciusában ünnepi keretek közt alakult újra Bécsben, majd a többi utódállamban is. Egyébként a PEN Clubnak bárki tagja lehet, aki igényli, s akinek a kérését a régi tagok közül legalább ketten támogatják. De ezt még meg kell szavaznia a négyévente újraválasztott vezetőségnek is. 14 évig voltam a PEN Club elnöke (jelenleg csak tiszteletbeli elnöke vagyok), mely idő alatt sok nemzetközi konferenciát szerveztünk a világ minden tájáról érkező résztvevőknek. Persze voltam én is – kollégákkal – más országokban szervezett konferenciákon. A PEN Club célja a dialógus és szolidaritás kiépítése a világ írói között, és a legfontosabb feladata: a börtönbe zárt írók helyzetének monitorizálása.

A rendszerváltás előtt több ízben nyíltan és kellő bátorsággal mondta ki véleményét a Ceaușescu-korszakról és nyilatkozott a nyugati sajtónak is, amit az akkori rezsim nem hagyott megtorlás nélkül...

Mindig az volt az érzésem, hogy keveset írok, nem vagyok eléggé „fegyelmezett”.

■ Háromszor voltam betiltva. Először 1960–64 között, amikor apám börtönben volt, másodszor 1985-ben, amikor az *Amfiteatru*-ban jelentek meg verseim, és harmadszor 1988–89-ben, amikor egyik gyermekversemben Ceaușescut parodizáltam.

Ettől eltekintve számtalan díjat és kitüntetést kapott.

■ Valóban több díjat kaptam – akadémiai, írószövetségi, író-egyesületi –, amelyek közül a legfontosabb a Botoșani-ban évente, január 15-én kiosztott Eminescu Költészeti Díj. A külföldi díjak közül megemlíteném a német egyetemek (Németország, Ausztria, Svájc) által odaítélt Herder-díjat, a Szlovéniában nagy pompával kiosztott Vilenica-díjat, illetve az olasz Camaiore- és Acerbi-díjakat.

Mi a legnagyobb személyes bánata, amit az utolsó tíz évben megélt?

■ Férjem halála 2016-ban...

... és a legnagyobb öröme?

■ Az a tény, hogy ez a bánat költeménnyé vált: a halál nem tudja végérvényesen elválasztani a társakat – ebből irodalmi siker lett, olyan értelemben, hogy idehaza és az eddigi, spanyol, olasz és német fordításokban a halál elleni megoldásként fogták fel, mint valami orvosságot.

A 70. születésnapja alkalmával is beszélgettünk, 2012-ben. Azóta több új kötetet is megjelentetett.

■ Már akkor jeleztem, hogy dolgozom a *Fals tratat de manipulare (Hamis értekezés a manipulációról)* című esszékötetemen, amely végül 500 oldalasra sikeredett. Azután jelent meg az *Orologiul fără ore (Toronyóra óra nélkül)*, *Istoria ca viitor (A történelem mint jövő)*, *Variațiuni pe o temă dată (Változatok egy megadott témára)*, *Integrala poemelor (A költemények egésze)*, *Soră lume (Nővér-világ)*, *Cartea cu delfini (Könyv delfinekkel)*. Ezeket mind a hazai, mind a külföldi kritika jól fogadta. Spanyolországban például az idén négy könyvem jelent meg: három spanyol és egy katalán nyelven.

Kit tart a legnagyobb kortárs román prózaírónak?

■ Nem szeretem a rangsorolást! Az utóbbi időben olvastam néhány regényt, amelyek tetszettek. Gabriela Adameșteanu, Florina Ilis, Andreea Răsuceanu műveiről van szó. Pusztá véletlen, hogy mindhárman nők...

Mikor „születnek” a versei?

■ Inkább éjjel dolgozom, de nem ez a lényeg, hanem az, hogy mindig ugrásszerűen, és otthonról elutazván, amikor magányomba vonulok. Nemcsak az emberek, hanem a körülöttem lévő tárgyak miatt is... Úgy hiszem, a legtöbb verset ősszel írtam, amikor kivonultam a hegyekbe.

Hogyan telnek a napjai mostanában?

■ Hihetetlenül gyorsan. Írással, olvasással, levelezéssel, ami fáradságos és sok munkát igényel. Ezenkívül dolgozom a Polgári Akadémia Alapítványnak, amely a kommunizmus máramarosszigeti emlékeit kezeli (*Memorialul Durerii*). Az utolsó hónapokban itt-hon voltam, ami nagyon jó volt. Március végén Spanyolországban jártam, ahol négy városban versmondó estéken vettem részt: a novemberben megjelent *Un arhanghel murdar de funingine (Korommal bemocskolt arkangyal)* című kötetben megjelent verseket adták elő. Májusban idehaza indulok körútra Kolozsvárra, a Szilágyságba, végül, mint általában, Máramarosszigetre megyek, a Nyitott Kapuk rendezvénysorozat alkalmával, amely számomra mindig olyan, mint egy fenséges szárnyalás. Majd következik a genovai (Olaszország) versfesztivál, majd egy másik fesztivál Dél-Franciaországban, és végül egy hónapot vidéken töltök írással.

Mit gondol, milyen az írott és elektronikus sajtó viszonya az irodalommal? Meg tudja változtatni normális életvitelünket?

■ A tömegmédiá fegyver, az irodalom pedig pajzs, amely megvéd minket a látszattól, és segít, hogy túllépjünk rajta...

SZÉKELY FERENC

1951, Pusztakamarás. Vadasdon él.

Nem igaz, hogy „iszonyú minden angyal”

(Nu-i adevărat că „orice înger e înfricoșător”)

Nem igaz, hogy „iszonyú minden angyal”
 Én tőled sosem féltem
 Habár tudtam ki vagy és
 Alig vártam hogy elnyomjon az álom
 És így kerüljek hozzád közelebb
 Mohón vonjon be aurád
 Úgy hajtson uralma alá
 Mint elektromos kisülés...
 És még most is
 Amikor mindent nehezebb megfejtani
 És érzékeim nem jelzik jelenléted
 Nem félek csak álmoság fog el
 Fénylőn mozgó kód
 Olyan légáramlat
 Amitől nem rezdülnek levelek.

Emlékszem, egyszer azt kérdeztem magamban

(Țin minte că m-am întrebat odată)

Emlékszem, egyszer azt kérdeztem magamban
 hogy nekünk vajon két őrangyalunk van-e
 mert mindig együtt vagyunk
 s két őrangyal pazarlás.
 Nekünk egy is elég lett volna.
 Nem fordult meg fejemben
 Hogy nem leszünk együtt majd egyszer
 És akkor az angyal
 Kénytelen választani
 Vagy lemond róla egyikünk.
 Valld be
 Nem bántad meg, hogy végül
 Csak nekem hagytad?

Nem múlik el úgy hét, hogy ne tűnjön el valaki...

Az utóbbi időben Agatha Christie-regényhez hasonlít életem

(În ultimul timp viața mea seamănă cu un roman de Agatha Christie)

Az utóbbi időben Agatha Christie-regényhez hasonlít életem.
 Úgy tűnt, minden normálisan halad, amikor hirtelen, különös mód eltűntél.
 Aztán, időről időre, egyre rövidebb időközönként, megint eltűnt valaki és aztán ketten ismét, majd hárman, hogy végül mindez gyanússá legyen, és kitörjön a terror.
 Nem múlik el úgy hét, hogy ne tűnjön el valaki, és mindannyian úgy teszünk, mintha észre se vennénk, mindenki attól fél, hogy észreveheti: ő maga tűnt el.
 Te voltál az első.
 Megtörténhet, hogy addig is minden ugyanígy zajlott, de én csak tőled kezdve kezdtem olvasni a regényt.

Ha mikrofonok volnának a házban, mint régen

(Dacă am avea ca pe vremuri microfoane prin casă)

Ha mikrofonok volnának a házban, mint régen, a lehallgatók biztosan azt hinnék, bolond vagyok, miközben mindenféle veled folytatott társalgásokat rögzítenének; ahogy kikérem a véleményed, ahogy eseményekről mesélek, és mondom: *szeretlek*, pont így, jelen időben, *jó éjszakát*, mielőtt lekapcsolom a villanyt.
 Ha közülük valaki újoncként figyel és nem tud távozásodról, az, hogy nem válaszolsz, számára rögtön gyanússá válna, és azt hihetné, hogy a szünetek a párbeszédben a jelbeszédre cserélt szavaid helyén állnak, hogy meg ne értsenek.

KARÁCSONYI ZSOLT fordításai

A Beruházási Bank

(Banca de Investiții)

Gyermekkorom nagy részét a Beruházási Banknál töltöttem. Nem azért, mert apukám bankár, anyukám pedig pénztáros lett volna ott – vagy fordítva. Azért múltattam ott kölyökéveim zömét, mert annak a tömbháznak a szomszédságában volt, ahol laktam, és az alkalmazottak számára létrehozott tenispálya tartozott hozzá, amit azok majdnem soha nem használtak, és ahol emiatt mi, gyermekek fociztunk vagy néha kosaraztunk. A legbőszebb, majdhogynem dühödt focimeccseket ott játszottuk le. Senki nem akart veszíteni. Kemény játék ment mindahányszor, sok durva szabálytalankodással és ennek megfelelő mértékű káromkodással. Egyenesen féltem – és nem voltam ezzel egyedül – két testvértől, tősgyökeres cigányok voltak, a legtöbbünkénél nagyobbak, ráadásul azt beszélték róluk, hogy megölték valakit, és börtönben ültek emiatt. Egyikük bőbeszédűbb és belevalóbb volt, bár előszeretettel köpött le mindenkit, a másik soha nem szólt semmit, viszont ha bárki felbosszantotta, azonnal ütött. Egyszer végignézttem, ahogyan valakit a földre teper, s miközben egyik kezével a nyakát szorongatja, hogy az illető ne menekülhessen, a másik kezével kigombolja a nadrágját, hogy megjelölje, ahogyan a kutyák szokták az autó kerekét. Ennek ellenére nem hagytam ki napot, amikor a pályán lehettem. Nem emlékszem, hogy eltárgáltak volna valaha is, bár legalább köpést biztosan kaptam óhatatlanul; ami viszont felötlik bennem, az a feszélyezettség érzése, amely mindig elfogott, ahányszor ők is jöttek focizni, de a lenyűgözöttségé is, miközben bámultam, mennyire természetesen mozognak pimaszságukban, mennyire hitelesek ebben. Nem kell azt képzelnem, hogy a csapatok úgy alakultak, mint a börtönben, elítéltek kontra örök, rosszak a jók ellen. Soha nem játszottak ugyanabban a csapatban, ezért mindig szükségük volt még négy-öt játékosra, hogy meglegyen a felállítás. Néha egymással verekedtek, és olyankor észrevehető volt, mennyire kesztyűs kézzel bánnak velünk, kölykökkel, mert ha időnként oda is sóztak nekünk egyet-egyét, soha nem annyira erősen, mint ahogyan egymást püfölték. Azt hiszem, a maguk módján arra hajtottak, hogy befogadjuk őket, és mi többé-kevésbé

Florin Irimia (1976, Jászvásár / Iași): író, műfordító, a szülővárosában működő Alexandru Ioan Cuza Egyetem bölcsészkarának adjunktusa, számos irodalmi díj birtokosa. Első regénye *Defekt* címmel jelent meg 2011-ben. Legutóbbi, ötödik regénye 2017-ben látott napvilágot: *Misterul mașinutelor chinezești și alte povestiri* (A kínai kisautók rejtélye és más történetek) címmel, a Polirom kiadó gondozásában. Ez utóbbiból közlünk részletet.

– De hát miktől véd meg téged a Beruházási Bank? – kérdezte zaklatottan.

– Például a kommunizmustól – válaszoltam határozottan.

– Hogyhogy a kommunizmustól?

valóban ezt tettük, legalábbis arra a néhány órára, amíg a meccsek tartottak.

Amikor a pályát elfoglalták a bank emberei, ami, ahogy már mondtam, igen ritkán történt meg, és általában csak hétvégén, bőven volt helyünk rúgni a bőrt a garázsok mellett, a parkolóban vagy akár az utcán, ahol behajtottak az autók. Volt úgy is, hogy a pálya kapuját zárva találtuk, ilyenkor bemásztunk a kerítésen, igaz, két-három méter magas volt, de úgy is átugrottuk, máskor feltűnt az őr, és kirakott bennünket, hogy aztán legkésőbb egy óra múlva visszatérjünk, megint máskor, ha akadt köztünk egy-egy nagyszájúbb, nem kellett visszatérnünk, hiszen a „nyomorulttal” helyben tudattuk, hogy ha most kirúg, ő is ki lesz rúgva hétfőn reggel, hiszen „tudod-e te, embeere, ki az én apukám?” Ebben a szituban az őr általában úgy döntött, nem bonyolítja az életét, úgyhogy békén hagyott bennünket, még ha sejtette is, hogy a fenyegetés nem egyéb, mint blöff.

Ugyancsak a Beruházási Banknál éreztem először, mit jelent szerelmesnek lenni, és ugyanott gyűlöltem először, ugyanazt a lányt, akibe belezügtam korábban. Ott harapott meg ▶ 8.

▶ 7. először és mindmáig utoljára egy kutya, ugyanott szívtam először egy cigiből, miközben pajzán tartalmú folyóiratokat nézegettünk, és ott verekedtem először, nem a cigányokkal, de talán az ő bunyóikból ihletődve.

Amit a legjobban kedveltem a Beruházási Banknál, az nem feltétlenül a tenispálya volt, hanem a fák és az árnyék. Körülöttünk a kommunizmus úthenger módjára nyomult át mindenre, régi bojárházakon, fákkal és zöldővezettel ékesített udvarokon, hogy helyükbe telepíthesse saját, szürke és semmitmondó egyentömbházakból álló rengetegét, beton- és cementlapok tömkelegét. Minden irányból poros és sáros építőtelepek szorításában a Beruházási Bank egyféle viruló oázissá vált egy töretlenül növekvő sivatag közepén, a tiszta levegő szigetévé, ahol senki nem rombolt le semmit, hogy aztán jelentéktelen dolgokat építsen a helyébe. Hab a tortán, hogy volt a földszintjén egy kis, de eléggé jól ellátott bolt, ahonnan hébe-hóba édességet és üdítőt vehettünk magunknak. Talán emiatt, de a kapitalista hangzású elnevezésnek köszönhetően biztosan, és annak tulajdoníthatóan is, hogy építészetileg a bank régi, más időköt is átélte épületnek tűnt, az volt a meggyőződésem, hogy a pénzügyet jobban és szebb állapotok tanúja is volt, mondjuk, a '60-as éveket megelőzően, amikortól, úgy okoskodtam, ránk telepedett a kommunizmus.

Több mint valószínű, hogy 1986. április 26-án, egy szombati napon szintén a bank pályáján ögyelegetem, ott ért az is valamiképp, ami ezután következett. Tízéves voltam, esténként összeverődöttünk mindnyájan, környékbeli gyermekek, hogy lessük az égen a Halley-üstökösöt. Langyos szellő kezdett lengedezni, ami a boltokon már rideg, ellenséges szélként fújta át. Aztán, május elején, apukám azzal fordult hozzám, hogy egy ideig többnyire a lakásban kell maradnom, úgyhogy nem focihozhatok a Beruházási Banknál. Néhány jódtáblétát is le kellett nyelnem, nem igazán értettem, miért. Csak annyit, hogy valami van „a légkörben”, veszélyes dolog, mint a vírusok, vagy tán egy felhőféleség, a Szovjetunió felől jön és megbetegíthet. Vannak tehát olyasmik, amiktől a bank sem óvhat meg, villant át a fejemen, és ezt megosztottam apukámmal, mintha én lennék a szülő, ő pedig a gyermek.

– De hát miktől véd meg téged a Beruházási Bank? – kérdezte zaklatottan.

– Például a kommunizmustól – válaszoltam határozottan.

– Hogyhogy a kommunizmustól?

– Úgy, hogy az az egyetlen hely, ahol úgy érzem, hogy nem a kommunizmusban élek. S azt is, hogy a dolgok másképp is nézhetnek ki. A szemnek kellemesebben.

– Mondtad ezt másvalakinek is? – faggatott, eléggé nyugtalanul.

– Nem.

– Jól tetted, ne is szólj erről senkinek. Nagyon rossz lenne nekünk, ha beszélnél, úgy, mint most a levegő, amit belélegzünk. Amúgy is képtelenség, amit mondasz. A Beruházási Bankot szintén a kommunizmusban építették. Valamikor az '50-es évek elején.

Teljesen elbizonytalanodtam.

– Hogyhogy? Hát mikortól van nálunk kommunizmus?

– A '40-es évek végétől.

– De akkor miért...?

– Mi miért? Miért néz ki másképpen? Egyszerűen azért, mert akkoriban ilyeneket építettek. Ráadásul bank, és még a kommunista banképületekben is mindig nagyobb volt a kényelem, mint máshol.

Szóval nem oázis. Legalábbis nem valóságosan. Inkább illúzió, önáltatás. Vagy, egyenesebben mondva, óriási átverés. Akárcsak a sugárzásfelhő, a kommunizmus mindenre rátelepedett, még ha néha szemmel nem láthatóan is.

Harminc év telt el azóta. Hivatalosan „elmozdultunk” nyugat felé, a kommunizmus megdőlt, nincs többé. Azon tűnődöm viszont, megtörténhet-e tudtunk nélkül, hogy az a felhő velünk együtt mozgott mindvégig, és bárhol lennének éppen, mindig ott honol láthatatlanul a fejünk fölött? És azon is, hogy mi van, ha ráadásul, rendszeres időközönként, áraszt is magából valamit? Fogalmam sincs, pontosan mit. Gyűlöletet? Bizalmatlanságot? Nemtörődömséget? Cinizmust? Tehetetlenséget? Szén-monoxidot? Bármit is, úgy tűnik, behatol pórusainkba, aztán a szájunkon jön ki, utána ismét bevonul a pórusainkba, és így tovább. A kétségbeesés kíméletlen, teljes, hibátlan körforgása.

SZONDA SZABOLCS fordítása

1974, Sepsiszentgyörgy. Szülővárosában él.

A magyar változat elkészítése során a fordító a Nemzeti Kulturális Alap Szépirodalom Kollégiumának Franyó Zoltán alkotói támogatásában részesült.

Marad a láz, nyolcvan felett is

Verset, prózát, drámát olvasva, hősök és ellenfeleik csatáit figyelve, látni, hogy akadnak szereplők, akik nem öregszenek meg, csak a kéz lesz kergesebb, csak a láb nehező el, csak a szív ritmusa döccen néha rossz irányba, de egyébként – minden változatlan. Rítusok, ritmusok, mondatok, mozdulatok ismétlődnek: százszor, ezerszer.

Valaki éberén figyel, hajnaltájt, a poharak feletti hangok által alig mozgatott dimenziókban. Valaki éberén figyel, mert délelőtt van vagy délután. Valaki arról beszél, hogy ilyen-olyan tanácsokat nem fogadott meg az időben, valaki tanácsot ad, véleményt mond, javasol. Valaki állja a sarat, várja, amíg a sár megszárad és porrá fújja a szél.

Valaki tudja, milyen jó volna nem ütni vissza – és visszaüt. Valaki jól tudja, milyen jó visszaütni – nem üt vissza. Valaki kérdések szikláit közt a válaszokat keresi. Valaki a kortársak felfele, avagy lefele tartó liftjét figyeli, hogy az üveg-, a beton-, a hűskálitkában mennyi marad a lélekből, mennyi marad a lázból.

Évtizedek telnek, húsz és harminc között, hetven és nyolcvan között – és marad a lázból, marad. Ha valaki próféta-ságból nem kér, mindeközben az ígét nem felejt. Valaki lapot szerkeszt, valaki megszerkeszti önmagát.

Valaki tempósan történetet mond, valaki tempós történet, történet és mondás az almafák alatt. Valaki hatalmas mennyiségű, jófajta bort helyez egy autó csomagtartójába, valaki hatalmas mennyiségű, jófajta irodalmat helyez a csomagtartójába.

Valaki jár-ke, olykor hangosan szuszog. Másként veszi a levegőt. Még a levegő is másként veszi őt.

Valaki éppen arra emlékeztet: „nem csak a hősök tettek valami emlékezeteset”.

Valaki éppen nyolcvanéves.

Termete, hangzása, mondatának íve leginkább Gálfalvi Györgyéhez hasonló.

Isten éltesen, Gyurka bátyáink!

KARÁCSONYI ZSOLT

A módszerről

Mert nézni, nézni, nézni kell,
amit nem értünk meg soha.
Mind a kettőhöz kell a fej,
legyen szeme, gyűrött agya,

kell olvasni-, nézni-tudás,
az akarat: megérteni,
mit nem érthet meg senki más.
De az ilyen vágy éteri,

angyal-öszön vezérel,
és mozgatja a jótett-kényszer,
csak a lényeg elég neki,

félremagyarázták elégszer.
Ugyan mit ér a magyarázat?
Ne fordíts hátat a világnak!

Trombózis

Hogyan alakul át az idegesség
vérröggé a fejben, a szívben?
Amikor a szerveket tönkrevették,
nincs hova továbblépni innen.

Lelki gyöngeségek megcsontosodtak,
a testi erők gyertyalánggá fogytak.
Hogyan alakul át a sok gond és baj
belső gyorshajtássá ötszázal,

neki valamilyen falnak,
mit felhúznak túlvilági hatalmak,
s táblát kirakni nem akarnak:

„Vigyázat, temetőbejárat!”?
A közelgő veszély még hallgat,
a lélekben már sír egy riadt állat.

Ötven után

Ötven után az ember
össze-vissza nekicsapódik a világ falának.
Pedig sehol nem látható a fal.
Pedig nincs is fal.
A világ állítólag végtelen.
Na, ez a legnagyobb hazugság!

**A világ olyan véges,
hogy ahhoz képest egy kérész élete
maga az örökkévalóság.**

A világ olyan véges,
hogy ahhoz képest egy kérész élete
maga az örökkévalóság.
Mindenholt itt vannak a végek,
lógnak, mint a kukorica csöve,
a falból kiszakadt vezeték,
a beszédbe keveredett dadogás.
Mennyi félreértés mindenütt.
Maga a fizika is, Einstein
már próbálta rendbe tenni.
Természettudomány?
Nincs is természet,
az idilli tó egy erdő közepén
csak valamelyik azóta kiveszett
isten hazugsága. A tó tele van
piócákkal, láthatatlan kártevőkkel,
haragos ragadozóhallal és mérgező
csigával. Az úr meggömbül,
behorpad, mint egy autó,
melyre ököllel ráütött egy nappalra
a városban rekedt kísértet.

Vízen járási gyakorlat

Befordultam önmagamba,
nem én, a világ a bamba –
nem mintha nem tudtam volna
rögtön születésem óta.

A tudata mégis éget,
sejtettem a világvéget!
Az összefüggést megláttam,
minden mögött nem a lány van,

nem a nő és nem is a szex,
újabb porhintés csak mindez
Jaj, de nagyon kell a család,
tények helyett való-szabás,

információ kimérés,
feldolgozás és felélés.
Égő korunk tovább hevült,
nézett egy szem a tűz mögül,

hallgatóztak a föld alól,
lélegzet zihált valahol,
a víz, a víz összezsapott,
elindultunk rajta gyalog.

Hagyjon zuhanni végül

Már késő akarni bármit,
vagy nem akarni késő?
Most magad ellen lázít,
és nem is túl megértő,
meg nem is látszik innen,
talán még nincs is kész ő,
a valami-nem-isten.
Ez olyan idegtépő,
hogy szinte meg is nyugtat.
Ez olyan ismeretlen,
hogy első perctől untat.
Ez olyan általános,
hogy példája egy sincsen.

Már késő akarni bármit,
bár annyi bármi volna,
mi azonnal fellázít,
fényszeget ver a Holdba,
föltesz egy másik Holdat,
mi másik Föld köré jár
fél nap égen strázsálni,
fél nap börtönben ülni.
Sötét van vagy épp fényár,
most megtörténhet bármi,
a jövő nyugton túri,
a múltrol bármit mondasz,
valami majd hazugnak
titulál, és rád fogja
az igazságot. Rád lő,
a lövéstől az erdő
összes vadja megrémül,
egy kihál, másik gyérül,
már nincs, mi menedékül
sors ellen pártot fogja,
sors mentén ámulatba
hagyjon zuhanni végül.

Őseink kertje, Erdély

A regényírói pálya különös állomása: *Őseink kertje, Erdély*. A cím miatt is: Cseres Tibor először emel műve élére mítoszi jelképeket, s egyszerre kettőt is. A kert az egyik és Erdély a másik. A kert mint egyetemes szimbólum, a legkülönbélebb kultúrák többségében az eszményi létezés, az egyéni lét kiteljesítésének helyszíne, a megmentett s így művelésre, munkára szánt természeté, a boldogságé, a szellemi és testi élvezeteké, gyönyöröké, de a lelki tökéletesedésé, a magányé, a visszahúzódásé is – a keresztény hitvilágban a bibliai édenkerté, a paradicsomé. És Erdély mint nemzeti szimbólum, a mohácsi vész után három részre szakadt Magyarország egyetlen „művelt”, a magyarság megmaradásának reményét és hitét tápláló része, amelyet az Ipolyi Arnold feljegyzte régi néphit „kitűnőleg” a „tündérek lakának” tartott. A Móricz Zsigmond regényében mítoszivá színezett *Tündérvár* Cseresében vesztit fényeiből, elhagyják a jó sorsot irányító szellemlényei – kert lesz, jellegzetességeitől immár nem elválaszthatatlanul. Elvadult tündérvár – a regény egyik recenzense állítása szerint. A kijelentés az elbeszélés jelen idejére vonatkozhat, a regénycím ellenben a múlt, a régmúlt utalhat: „őseink” korára. Hogy mikorra, legalább évszázadokban mérve, az elbeszélés ideje a hellyel együtt éppúgy a mű világa vizsgálata alapján állapítható meg, miként az is, hogy az ősök utódjai közül kik az elődjeik történeteit elbeszélők, a mítoszi múltba beavatottak.

A cím többes szám első személyű történetmondót sejtet, a leszámoltak képviselőjében mesélőt, ám már az első fejezet bevezetése eltér ettől, és nem csupán azzal, hogy egy kémkedési históriáról, a „bánati nagy perről” publicisztikába illően, azaz személytelenül tudósít, hanem azzal is, hogy a híradás (ami másutt sehol sem fordul elő) pár sor kivételével csupa nagybetűből áll – mintha az egész mű legfontosabb eseménye lenne a hadbírói tárgyalás. Ezután egy meglehetősen szűk, szintén a mű világán kívül álló személy veszi át a szót, ám váratlanul ennek a személytelen harmadik személyes előadásmódnak is vége szakad, amit előbb még az jelez, hogy idézőjelek közé kerül az egyes szám első személyű megszólalás, amely kezdetben a szülei házasságkötésének körülményeit ecseteli. Így

világosodik meg hamarosan, hogy ki ez az alak, persona, aki a szerzői, auktorialis elbeszélést perszonalisra cserélte fel, látószögének szűkösebb, tudásának korlátozottabb voltára azonban olykor ráírva a figyelmet. Efféle közbevetésekkel: „Miről beszélgettek ott a Zöldpázsit utcában? A kilencéves lányka emlékezete megtorpan a visszaidézés lehetőségétől. Másfelől, írásbeli hagyatékából közelítünk. Az egyik résztvevő – magyar tiszt – megmaradt aznap feljegyzéseiből.” Lehet a szóhoz jutott lány szerénységének, egyszersmind a családi meghittségnek a jele is, hogy a késleltetés epikai eljárását alkalmazva nemhogy a saját nevét, de a szüleit sem fedi fel. Eleinte csak a kereszt-, illetve a becenevükön szerepelteti őket, a jegyespárt: a 17 éves Gizellát, Gizust, és a 27 éves Jánost, Jancsit, hogy mintha a „nagy per” vallomásra nehezen bírható tanúja lenne, több, a vádhoz szorosan nem tartozó történet elősorolását követően kiderüljön: a vádlottak egyike Gizella, az édesanyja. A fővádlott pedig az a Nicolae Renoiu kapitány, aki gyermekkori ismerőse, bátyjának, a gimnazista Márton Pihe Istvánnak, Pityunak a legbizalmasabb barátja – ők hárman a regény nyitó életképeinek az alakjai, Renoiu pedig egyenesen a hőse is, aki egy vihar jöttével kiment a fuldokló Gizust az áradó Berza folyóból. A mintegy a szövegek közötti emlékezetet felidézően az *Egri csillagok* idilli patakjelenetét, Vicus és Gergely fürdését tragikusba fordító jelenet „szinrevitele” még a szerzői elbeszélő dolga, amit úgy végez el, mint aki szemtanúként számol be az esetről és lélekbe látóan a következményekről is, miszerint a Berza alattomos támadását „soha nem felejtették el”. Ami a férj személyét, Jánost illeti, vezetékneve a neje letartóztatásakor, azaz egy hivatalos ügymenettel kapcsolatban említődik először, ekképpen: „Stürmerné Márton Pihe Gizella tudott hallgatni, amikor hallgatnia kellett.” S a lánykájuké, az alkalmi elbeszélőből mindinkább a főszólamot vivővé váló? Aki ifjúsága meghatározó táját, vidékét, a Temeséget emlegetve őszintén bevallja majd, hogy az odakötődő „emlékeim kis részben valódi emlékvillanások, nagy részben anyám elbeszélései”, s akinek a nevét – Stürmer Nóra – és születésének nem éppen pontos dátumát – az 1919-re „következő év áprilisának végén” – csak azt

követően árulja el a személytelen elbeszélő, miután a legapróbb részekig, ág-bogig megrajzolta a szülők családfáját.

A két „családtörténet” – az elbeszélő maga nevezi így – két beszédmód. A Márton Pihéké mesei, meglepő eseményeivel és az élőbeszéd elemeivel egyaránt hatáskeltő; a Stürmerké az értekezés, a helytörténeti összefoglalás tárgyyszerűségére, kivonatolására építő. Az előbbi a kalandos fordulatok kedvelője, az utóbbi a tényeké, adatoké. Az egyik in medias res, a dolgok közepébe vágva indít, mintegy a „hol volt, hol nem volt” formulájának szellemében, a másik a történeti földrajz módszereivel jelöli meg a család 18. század végi letelepedésének környezetét. Ez tudatja „őseik” az emlékezetben legalább a század elejéig visszanyúlóan megőrzött eredetét, Nürnberg városával – 1849-cel vág bele a históriába, s mert a fejezetnek azt a címet szánja, hogy „az erdélyi fiú ivadéka”, várható ama „kert” leírása, bemutatása is. Ha nem a tündérmese, akkor véletlenül sem a tündérmese keretei között.

De a mesei alakzatokhoz hasonló módon: a köznapi világnál borzalmasabb, rettenetesebb, gyilkosabb világ képével, amelyet ha nem a legkisebb fiú, akkor valamelyik kései sarj majd csak feledtet tán. A szörnyűségek látványa – kutyáktól szétmarcangolt, ruhátlan holttest, szétfeszített nő üszkös teteme – az előtt a legősibb „ős” előtt, a martonosi fazekasmester Márton Pihe István előtt tárulkozik fel, aki a mesék kiinduló szituációja szerint eltávozik hazulról. Egyszerűen a dolga után indul, nem ragadja magával a magyarok szabadságharca, s portékáival ugyanúgy nekivág az útnak, mint ha nem is dúlna a harc, és nem volna veszélyes olykor német vagy osztrák katonákkal, olykor „vad román csapattal” szembekerülnie. E „pokolbéli úton”, „két fölperzselt omladék ház között” talál rá egy „ájult riadalmú”, a kérdéseit – hogy hívnak?, melyik ház a tietek? – hallatlanná tevő, négy év körüli fiúcskára, akit nincs kinél hagynia, magával viszi hát. Otthon a „nevetlent”, amikor megbetegedik, és féltő, hogy meghal, a plébános az István névre kereszteli – egy év múlva, 1850 áprilisában a két István nemcsak azzal a reménnyel megy el otthonról, Martonosról az Erdélyi-érchegység falvaiba, hogy edényekért, cserepeikért cserébe szóttéseket, birkabőröket, gyapjúfonalat kapnak, hanem hogy ha a kisfiúnak „eszébe elevenül a szülői szeretet környéke”, akkor megtalálják az otthonát. Ám hiába keresték: „Mintha elvarázsolták volna a tájat, mesébe foszlott az eszendő múlt, sötét alvadt vérpatakjával, messziről szagló üszkeivel”. Rémlátomásait a fiú igazolja, „mert álomlátásaiban vissza-visszatért az átokvölgye, utóbb már maga is hajlott rá, pusztá káprázat volt, amit a fölperzselt udvarházakban tapasztalt”. A táj varázslatos-sága, a pokol káprázattá válásának nincsenek mesei indokai, vannak viszont – a történetet novellisztikus vagy biologikus mesébe váltva – az árva győzelmének, fattyúként, lopott gyermekként történt megbélyegzése elleni küzdelme sikerének: „csodálatba” ejtő képességének, „fejszámoló lángelméjének”. Lehetett volna pap belőle, de inkább egy kubikus bandához szegődött el, mert „az úri társaságban, a városban parasztnak nézték, vagy ha nem parasztnak, bizonytalan kupecfélenek”. Mégis úri társaságból, dr. Herczeg Ferenc miniszteri osztályfőnök családjából választott feleséget, a méltóságos úr húgát, Rozáliát, aki házasságkötésük után Martonosról

Budapestre „többé nem utazott fel”. E mesei boldogságot úgy részletezi – nem a szerzői harmadik, hanem az alaki egyes szám első személyben – valaki, aki kora miatt sem lehet Gizella, különben megfontosnak tartja emlékeztetni és tudatni: Gizelláról, ki az erdélyi fiú egyik ivadéka, unokája, „többet már előbb szoltam és később is szólni fogok”.

Személycserével az alanyi megszólaló után egy mitudatú narrátor következik, hogy a Temesi Bánságnak, illetve a Bánátnak a törökök elvonulása utáni múltjáról, betelepített lakosságának vegyes összetételéről adjon számot, s portrékat nem festve ugyan, de ráírnyítsa a figyelmet a Stürmer család neves alakjaira. Két, illetve három internuntiumot, azaz a török Portánál az Osztrák–Magyar Monarchia követsége helyettes vezetőjét „érdemes emlegetnünk”. Aztán a Széchenyivel egyívású Károlyt, akinek a török gőzhajózás történetében is számontartják a nevét, majd a császári és királyi udvar érdekeit képviselő Bertalant, aki Schwarzenberg hercegtől Kossuth kézre kerítésére s meggyilkolására kapott utasítást, s noha a parancsot nem hajtotta végre, az „ősök” után az utódok is szembesültek azzal, hogy a magyar arisztokrácia és tudományosság kiiktatta az emlékezetéből a Stürmer családot. És itt a második bécsi döntés után visszakapott „édes Erdély” gesztusa: a világháború vége táján Kolozsvárott az egyetemi szigorlatra jelentkező Nórát elutasítja az egyik professzora, mondván, ezen a néven „eredményesen” nála nem vizsgálhat. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy egy másik és egy harmadik viszont szívesen fogadta, sőt támogatta a jelöltet. A Stürmer család hírességei között emlegettetik előbb Mihály, akinek ol-tárképei, freskói Bánát katolikus templomait díszítik, majd – keresztnéve nélkül – ama báró mint távoli-távoli rokonság, aki Miklós cár utolsó miniszterelnöke volt. S mintha rang, tekintély dolgában rivalizálás folyna a familiák között, a Márton Pihék és a Stürmerék mellé csatlakoznak az Ülkeiek, lányuk, Erzsébet kezének megkérése alkalmából nemzeti, hazafiúi elkötelezettségüket emelve ki. Erdélyi, székely eredetüket, s hogy közülük az „első” szabadságharcos hadnagy volt, Isaszegnél sebesült meg, de még jóval korábban, a 17. század közepétől csaknem a végéig Bálint nevű ősük Bardócszék főjegyzőjeként, majd ugyanitt, Barót, Vargyas, Nagybacon környéke alkirálybírájaként munkálkodott. Erzsébet házasságából két fiú született, az egyiknek, „Jánosnak az életét még nyomon követjük” – ígéri az elbeszélő, akárcsak Gizella esetében tette, hiszen ők, Stürmer János és a neje az, akiknek először is a nyomába eredt. És nyomába gyermeküknek, Nórának, akivel ifjúvá cseperedését követően mintegy megosztják a történetmondás feladatát. Ha nem pontosan elhatárolva, megkülönböztetve is, de nagyjából úgy, hogy a személyes eseményeket, a családi históriákat a lány meséli el, az országban vagy esetenként a nagyvilágban történeteket pedig személytelenül, ekkor már többes szám elsőbe alig váltva.

Addig azonban, amíg az említett módon Nóra születési ideje fel nem merül, még mindig az auktoriális narrátor viszi a szót, néha olyan függő beszédet, belső monológot alkalmazva, amikor az idézettek a család közérzetének kifejezői. „Menjünk vagy maradjunk. Merre, hová induljunk, s ha maradunk, mi lesz velünk” – a kérdő- vagy felkiáltójelek elhagyása a tétováság jelzése, a hozzáfűzött megjegyzéssel együtt: „Egész esztendő telt el a vívódással.” A „menni vagy maradni” Reményik Sándor költészetében már Trianon előtt, majd utána Kós Károlyék *Kiáltó Szó*jában erős szenvedéllyel felvetett lelkiismereti gondja itt nem lesz sem alaki egzisztenciális vagy morális eszmecsere, sem elbeszélői reflexiók témája. A háborús helyzetek, majd még a békeszerződés előtt (s utána is persze) a román állam hatalmi önkényeskedéseinek elviselése, a túlélés esélyeinek keresése tölti ki az időt – tragikus hang helyett többször tréfást ütve meg, néha az akasztófahumorét. Mint aki az „élni kell” parancsát követi, mellőzi a nyomasztó hangulatú, sötét életképek festését, helyettük keserűen mókás jeleneteket rak össze. 1918 őszéről, amikor Resica utcáin a szerb katonákat felváltó francia század fekete bőrű, szenegáli származású harcosai masíroznak, és ahogy az háborús időkben megszokott, a félelem az olyan fiatal lányokat, mint Gizella, ha csak lehet, elbűjtatva, őt épp egy érték-kamrába, maradék ékszerék és pénzek mellé, édesanyját, a fiatal, alig több mint negyvenéves Márton Pihéné Oláh Etelkát pedig szurtos öltözetű parókás vénasszonnyá maszkíroztatja. Aztán, hónapok múlva ugyancsak az asszonyé – lenne – a főszerep: miután beállít

Jókai írta, hogy „adomákban él a nemzet kedélye”, s ez helyenként itt is megmutatkozik.

► 11. hozzájuk egy román kapitány, aki a férje tisztelgését „nehéz pofonnal” fogadja, így esedezik: „Ne bántsa, kérem! Én is Oláh vagyok!” Erre elcsattan még egy pofon. Jókai írta, hogy „adomákban él a nemzet kedélye”, s ez helyenként itt is megmutatkozik. A francia főhadnagy buzgóságában, hogy csapata „nemi igényeiről” „intézményesen gondoskodik”, „váltógazdálkodás-szerűen” rendelve a bordélyba hősi harcosait. De túl vagy belül a városszéli lupanáron, számos barna bőrű csecsemő született és pusztult el az idő tájt. A bizsergető és kárörvendő pletykák világát színesítik aztán, szintén a kedély jelzéseiként, az énekek, mondatokban, táncokban, csujjogásokban őrzött szokások, amelyek első számú felidézője ugyancsak Oláh Etelka. „Aranybárány, aranykos / esküvőre megyünk most. / Álljunk meg a lyukas hídon / hadd pisáljon a menyasszony” – az elbeszélő mód színességét is jelezve, a hangulatkeltő pajzán mondókák mellett megférnek az olyan bölcselkedő szólásmondások is, mint „A gazdagnak is kettő az orrlika, mint a szegénynek”. Vagy: „Gördülő kövön nem nő moha” – ami Etelka anekdotába kíváncszó esetével, mondhatni, megésésével függ össze. Azután lép meg e rejtélyes bölcsességgel, miután örömmel hagyja a legény Márton Pihének, hogy „felcsinálja”, mert különben koldusszegényként nem lehetne István felesége. Különböző szerelmi bonyodalmak adatnak még elő, mintegy ellensúlyozva azoknak a politikatörténeti leírásoknak az egyhangúságát, amelyek tényanyagukat tekintve jórészt már ismerősek az író más regényeiből is, legkiválóbban a *Vízaknai csatákból*. A magyar területek birtokbavételéről, közhivatalok elfoglalásáról, a zsákmányosztással fölérő földreformról való tájékoztatáshoz természetesen hozzátartozik a románok vezető politikusainak bemutatása szónoklataik és tetteik által. Ezek egymásnak ellentmondó volta, álljon bár Maniu vagy Averescu, Goga vagy Vaida, később Iorga a középpontban, képmutatónak s hazugnak mutatja az egész román állampolitikát. Maniu megnyilatkozásai szemléltető példák: a magyarság szerepét s a románokhoz való viszonyát illetően az ő nevéhez fűződik az „Ori ei ori noi”, azaz „Vagy ők, vagy mi” jelszava, ugyanakkor, ha úgy alakul a karrierje, ő az, aki 1924-ben a parlamentben arra emlékezteti az illetékes minisztert, hogy az 1918-as gyulafehérvári rezolúcióban állampolgári és politikai egyenlőséget ígértek a magyar népcsoportnak. Hogy a magyarok

előtt – egy fejezet címe szerint – Brazíliát mint „az ígért földjét” lebegtették, azaz Románia elhagyására ösztönöztek, a szépíró Cseres ezt másutt is kipellengérezte már. Az ismétlésnek az a – ha nem is kényszerítő, ám elfogadható – oka, hogy a kivándorló Redl család (az apa nem hajlandó a nevét Redulára románosítani) lánya, Nóra csaknem egy időben született a Stürmerékével.

Aki innen, kisgyerekkorától indulva az idézett „emlékvillanásai” fényében láttatja szüleivel való kényszerű vándorlását, családtörténetükbe szöve neveltetését, iskoláztatását – fejlődése regényének kezdő-, illetve végpontjait lényegében a nemzet s az ország történelmének sorsdöntő szakasza, a Trianontól a második bécsi döntésig tartó idő kereteibe zárva. Az elbeszélés alaphelyzetéről, okáról, a rá való késztetésről nem ejt szót, csak következtetni lehet a tapasztalati énye és az elbeszélő énye között eltelt idő távolságára – az alapján, hogy korábban mintegy mellékesen közölte: férje, akire „ezeket az emlékeimet bízom”, jó harminc év múlva Juszt (sic!) Zsigmond nyomában járva megfordult Martonos környékén, jelesül Szenttornyán. Hogy ki a férj, említetlenül marad – az emlékérvés szándéka azonban nyilvánvaló. Ehhez kapcsolódik vallomása is: „apám halála után, amikor már lehiggadt bennem az ő végleges távozásának jelene, megmozdult elmémbe az ő múltja s az ő eleinek múltja is. De mindezt álomban már csak földrajzi fantáziával tudtam megélni”, s lefesti a régi házukat, leírja, hogy álmában dédapáiként lakott ott. Anélkül, hogy az emlékezés különböző formáiról, technikáiról elmélkedve magyarázkodna, vagy akár csak mellékesen is szóba hozná őket, elbeszélései, mesélései folyamán szinte modell-szerűen mutatkoznak meg az emlékezés alakzatai, három fő ismérvükkel (Jan Assmann): a konkrét időhöz és helyhez kötöttséggel, a meghatározott csoporthoz – ez esetben főként a szüleikhez, illetve az iskolatársaihoz – való kapcsolódásukkal, végül a visszaállítás vagy újjáteremtés értelmében vett rekonstruktivitással. A főszerpet mindvégig a tér, a hely játssza, az őt körülvevő dologi világgal, fizikai környezettel, szobákkal, helyiségekkel, és mindezeknek – ismét a kultúrátudósid idézve – „a folytonosság és az állandóság képzetét” egyszerre keltő elrendezésével.

(Folytatása következő lapszámunkban) |

DIMÉNY PATRÍCIA

Hajnal

Mellkasomhoz szorítom a poharat,
hallom, ahogy szívem az üvegnek ütközik.

Reggel

Csak miattad vettem egy új hamutartót,
hogy belehamuzz, elmosd vagy széttörd.
Mindegy, csak legyen valami közöd hozzám.
Láttalak a polcon, asztalon, a kagyló peremén.
És most már a kukában is.

Szünet nélkül harminc másodperc

Az összehúzódó függöny ráncairól
csöpög a csend.
Csak a kisebzett idő, elrohadt összefüggések.

Kezds előtt szétmarta a közönséget a jövő fantazmája.
Nekem ne mondja senki, hogy csendesen érdemes.

Ösztönösen éleződik, eddzük izzó hajnalokon:
ez a lassan átszokott állapot.

Abúzus

ne keress kulcsokat
a lakat összeforrt
az ablakot rég betörték

**A reggelek összessége tiporja szét,
amit éjjel összerak a megrészegült jellem.**

The End

– értem én, hogy véres romantika,
de mi lett volna, ha Bonnie
egyszerűen csak kinyírja
Clyde-ot, és lelép a pénzzel? –

7 perces álmok

Ez olyan, mint mikor felfordítod a vázát,
hátha kifolynak azok a hideg cseppek, meleg áramlatok.
Látod az üvegbe törött képkockákat a múlt estéről:
mikor elázott, hamuba ászod a csikket,
magad meg épphogy kikapartad.
Mikor behúzd a függönyt kétszer is,
hogy az irritáló fény véletlen se juttasson bőrödbe D-vitamint.
A reggelek összessége tiporja szét,
amit éjjel összerak a megrészegült jellem.
Mellkasod öblében, szíved helyén
üres kráter párolog.
Illatokat akarsz érezni, de csak önnön szuszogásod lebeg
a szobába,

alig látsz tőle, besűrűsödött a légtér.
Ott a folyton nyitva tartott erkélyajtó.
Ennyire mégse akartam kint hagyni, ellökni,
hogy mióta kiment a bokám,
kétséget fojtok minden kötszerbe.
Hogy most a természet, mint én, szeszélyes az élni akarásban.
Végül is sose tudtam annyira lelassítani a légzésem,
ahogy azt tanácsolják, tudod...

Ordítanak, elnyel mindent itt a szemhunyas,
a visszhangok hazugok.
Mégis vonszoljuk magunk után őket, míg fel nem nővünk.
Csak akkor tudjuk, illetve akkor se.
Időszakok: én nem akarom, hogy mindig megismétlődjön egy-egy,
nem a múltat éled újra, nem a hibák, nem a karma.
Csak újabb jövő csap át elharapózott „mi lett volna ha”-ba.
Most már változtak a hatások, a viszonyok soha.

BÖJTE BEATRIX

Hasadás

Gondolataim kusza fonalában elvesztem magammal a kapcsolatot. A külvilág halvány árnyék, amelyben előre meghatározott lépések szerint cselekszem. Gondolkodom sem kell közben. Ilyen szálnalmasan telnek a napjaim. Négyéves vagyok, a ruhám foltos, a homok hozzátapad a bőrömhöz, szinte megfojt. Folyton csak magam vagyok. Én és a gondolatok. Azok az átkozott gondolatok... A hang sosem csendesedik. *Szálnalmas vagy!* Csilingelő hangok ébresztenek a bódulatból. Kedves anyám, úgy vigyorog, a szája a füléig ér. Rég láttam ilyen boldognak. Meglep, hogy erre rácsodálkozom, hiszen olyan kevés dologra figyelek oda igazán. Eddig azt sem vettem észre, hogy egy dobozt tart a kezében. Most már én is boldog vagyok. Erikának nevezem el. Sosem kaptam még ilyen szép ajándékot. Belül elpityeredek. Végre van egy barátóm. Most már nem zavar a hang a fejemben, mert tudom, hogy Erika beszél hozzám, válaszol nekem mindarra, amit megosztok vele, s én bizony mindent elmondok neki. Kalapáló szívemben a hajás baba szívveréseit is hallom, s ezer tükörként török szét bennem a felismerés: éppen elvesztem őt. Könnyörtelen szempár, élesen villanó olló, s a végzetes pillanat szétszórja bennem az elkeseredés apró szilánkjait. Először találkozom a Lánnal. A könnyek szaporán folynak le az államon, s amikor már fulladozni kezdek a medencényi sós vízben, akkor jövök rá: igaznak hitt társam hangjának helyét ismét a gonosz veszi át. Nem az a gonosz,

Gyűlölöm az álmokat: a vad virágos vágyakat, a zöldellő, zúzmarás tárgyakat, a csöpögő, csintalan károkat.

aki előttem áll Erika hajának maradványait szorongatva, hanem saját démonaim. A Lány nem fogja fel tettének súlyosságát, s nem is érzi át bűnének rám mért csapását. Az olló most az én kezemben van, adáz fegyver, s szegény csak sír, s véres karját szorongatva úgy néz rám, mint egy eszelősre. *Bűnödért lakoltál.* A szidás alatt a testem mozdulatlan, a lelkem gyámoltalan, s az eszemben felfoghatatlan táncot lejtenek az események. Csendesebb vagyok, mint valaha. Erikát csak egy élettelen tárgyként látom már, aki megcsonkítva, hajától fosztva, barátságom is elvesztette. Kendőzetlen titkokat suttogok a sötétbe, elárvult gondolataim sebes robajként törnek a felszínre. Szapora légzésemnek csak a dal vet véget. Nem ismerem ezeket a dallamokat, de a végtelenségig dúdolom őket, míg az álom magába nem szippant. Gyűlölöm az álmokat: a vadvirágos vágyakat, a zöldellő, zúzmarás tárgyakat, a csöpögő, csintalan károkat. Kezem a fejemre szorítom, a szám vékony vonal, mintha csak én rajzoltam volna. A Lány sajnálkozva néz rám, s csendesen megbocsátást vár, miközben az életem változásain átmenve, már tudom, nem ő tehetett elszigeteltségem hirtelen reakciójáról. Halvány mosoly jelenik meg az arcomon. Kéz a kézben megyünk a barátság mélyen barázdált útján. De mi vár a végén? *Pusztulás, mi más?!* Egyre ritkábbak a hangok, és én egyre többet hallom a saját hangom. Vidáman is telhet az élet, s az igaz barátság nem egy tárgyból fakad, hanem a Lányból, aki bennem vibrál, velem táncol, engem szeret. Erős lánc köti össze a két kezünk, nem túl szoros, hogy ne legyen fojtogató, de elég erős, hogy megtartsa minket, ha esünk. Míg azonban kötetlünk erősödik, a Lány egyre inkább gyengékedik. Tartom a haját, amíg kihányja magát. Szédülök a látványtól, a fülem zúgása elnyomja a hangokat. Megint megzavarodnak a gondolatok, kacskaringózva kergetőznek egymással az emlékek. Utoljára nézek a szemébe, de sem az Ördögöt, sem az Angyalt nem látom. Nincs benne már semmi. A steril teremben az utolsó lehelet visszhangzik. A fején csak pihéket látok. Nem emlékszem, mióta nincsen haja. Ő akarta ilyen rövidre? Vagy akarat kérdése ez egyáltalán? *Meghalt.* Mindenki sír, csak bennem fagytak meg a könnyek. Erika ma ismét velem van, de csak egy rövid ideig. Az élettelen testet a másik fölé helyezem. A hajuktól fosztott barátaim immár egymást segítik a világ túlsó végén. Már nem az a négyéves kislány vagyok. A hajam rövid, de egészséges vagyok, s a hangokat egyre hangosabban hallom.

de nem egyedül

a szoknya alatt cincogtak az egerek, vándorolt egy kastély. polcain könyvek ingadoztak, lapjaik között lepréselt földgömb, szárazság, tűz, oltószerszámok onániája, leszakadt zongora. különböző atmoszférák bársonyútjain gyalogolt a lepke. szárnyairól aranypor hullt, szájában szívószál. szürcsölte a galaktikus kólát, és sohasem hazudott. mirigyek voltak a beképzelt csillagok, rákos sejtek, és az immunhiányos bolygókon szalamandrák ölelték egymást. biztonságot akartak, letéptek egy hangyalábat, megsütötték a vénuszon, és pancsoltak a ketchupban. mit ér megöregedni? minden belénk nyomódik, egy hektoliter bor, háromezer kézfogás, nyolcvan-ötezer étkezés, száz hányás, kidülledt kilométerek. és most nincsen térköz, sem finom kiemelés, csupán atmoszférák, csengőfűl, ledszemek, szórakozott járdaszegélyek, névmások. mit ér a fiatalság, csupa üres hely, kongó nézőtér, banális kamaszarrogancia. rendszeren inni sem tud az ember, nemhogy járni. cincogtak tehát a szoknya alatt az odakészített ajándékok. boldog, aki ki meri bontani magát a születésből, és vissza tud emlékezni petesejt-korára, amint érik. micsoda méhzümmögés! a kaptár! gyorsan! lecsurgatni a mézet! szikét! adrenalint! bömböltetni a rádiót! leszakadt zongora, balsors, költői véna. hallotta valaki a csempét énekelni? borzasztó műhelyekben készítették a lírikust. a lombik kisiklik wagner kezei közül, faust fölé lebeg. did he smile his work to see?! csengőfűl, ledszemek, nabukodonozor megőrzése. a hold egy kettétört tableta. mormogó hadsereg alatta, sylvia plath agyszüleményei, kiszagatott sütemények. és megint a méhraj. az álmokban felismert arcok. egy köhintés, hotelfétis, idegen helyen aludni, de nem egyedül, és igyekezni, hogy halkan.

nietzsche táncol a holdon

megittam apám visszaváltott üveggolyóit, mesebeli kutyák csaholását nyaratszaka, keszegek fejéből kifordult szemet, légszákot, halszagú cigánykerekeket, elszívtam a szüzességem, punk csillagok tetoválták véresre az ágyékomat, mint akibe vonatok indulnak, felkapott városka, bokára letolt nadrág az alkony, holdrudacska világít, futok, megmarkol egy stoptábla, ahogy átmegyek a piroson, fedett, húgyszagú parkolóba csal, különben agyonverlek, hozzám csak a lányok kedvesek, azok beszélgetnek velem, ha kisebesednek a falak, és az ajtó is be van rúgva otthon, kommersz reggeleken, hogy másnap állott jövőt vedeljek, ami megmaradt a buli után, mind összeigyam, összeborogassam, vermuthajnant a vodkadéllal, tizenennyolc éves vagyok, futok a balatonba éjjel, tapad rám a nadrág, lövöm a pezsgősdugót, egy állóhajó diszkófényeket köpköd, erotikus dolog ez a végrenagykorúság, fekete iszapszagom viszem kocsmaszerte, tátozok, hallucinállok, különben agyonverlek, kifordult szemű keszeg, halarcok, borszagú rockballadák, röhögő lakótelepcsapok.

abban az időben

abban az időben, tavaszi szombatokon, amikor takarítottunk, le kellett vinni a porszívózsákot, és valahogyan fél kézzel felemelni a vérnarancs színű fémkonténer tetejét, majd arcunkat elfordítva (nehogy visszazálljon az összes por) múltunkat belerázni a kukába, néha kézzel is rásegíteni, egy nagyobb hajgombolyagnál fogva a többi kosz is megindult, karácsonyról a túlevelek, maris rákattétje, üvegszilánkok, zúdult ki az összes piszokká romlott élet, az ember keze is poros lett végül, fogam között a szemcsék, azután lecsapódott a dögnehez szemetesfedél, nyomában savanyú szagokkal, mit az áprilisi szél szerelmes bakfisként vitt tovább, elegyedve odakozmált rántás illatával és egy szandi-slágerrel az egyik konyha ablakából, aminek függönye hosszan a játszótér fölé terpeszkedve, ritmusra táncolt: felpuffadt, összerogyott.

abban az időben, a kisvárosban, a felnőttek el voltak varázsolva. anyám barna dajjervirág, családi römiparti, mentolos cigaretta. a szomszéd hókuszpókból dőlt a fokhagymaszag, még a postaládából is, amikor kiesett a kulcs a kezéből. a pincékben rejtőző macskák éjjelente összevesztek és szaporodtak. a szembeházból kilépett kleopátra, kannabiszt szívott az alvilág kapujában, ahova évek múltán hetente felcsengettem. az apja tüdőembóliában halt meg fiatalon. de abban az időben én még az óriáskígyón játszottam, ami gyakran kilyukadt, olykor megfoltozták, majd ismét levedlett. bátyám bevonult katonának, pedig nem is volt háború. azt írta, lövészárkokat ásnak, de vajon kire lőnek? amikor hazajött egyszer, fúvókát csinált, ujjai között összesodort egy ragadós kenyérgalacsint, és lepuffantotta vele az ablakon beszédült sáskát. puff, sáska, puff! anyám elvitt a könyvtárba, a régi kolostorépületbe, ahol egy félreeső szárnyban barátkoztam a szótárakkal. kikerestem finnül, hollandul, franciául, csehül az *anyát*, azután más szavakat.

erotikus dolog ez a végrenagykorúság, fekete iszapszagom viszem kocsmaszerte, tátozok, hallucinállok

INTERJÚ NAGY ZALÁNNAL

Most még zűrzavar van

Mit jelent számodra Marosvásárhely, hogy érzed magad itt jelenleg?

■ Vásárhelyen születtem, Vásárhelyen nőttem fel, minden kis dolog valamilyen módon Vásárhelyhez kötődik, és ez így is marad. Nem igazán emlékszem, milyen volt itt régen, de a benyomásom az, hogy a város velem együtt fáradt el. Ennek ellenére az utóbbi időben kezdtem el igazán értékelni, nemrég vált nagyon szimpatikussá, a tágasabb terek megtapasztalásával. Jelenleg Vásárhely nekem olyan, mint amikor egy házibuliban már mennél aludni, de megszólal a kedvenc szám. Kicsit még maradsz, próbálsz kiélvezni, szinte kötelességednek érzed kiélvezni, de örülsz a tudatnak, hogy mindjárt indulni kell. Ősztől Kolozsvárra költözök, ettől felfrissülést remélek, de előtte még alszom egy nagyot.

Mi az a három dolog, amit meg szeretnél tapasztalni az irodalomban, irodalmi életben?

■ Különválasztanám az irodalmat mint művészetet, és az irodalmi életet mint közösségi szerveződést. Ezért most önkényesen osztom el a három kívánságomat. Az irodalomban szeretnék tapasztalni egy mérsékelt romantikát/szenvedélyt, de mostanában megfigyelhetőek ilyen elmozdulások, ennek örülök, ezért is volt jó élmény olvasni a *címtelen földet*. Az irodalmi életet tekintve Erdélyben hiánycikknek számítanak az irodalomkritikák, illetve az irodalmi műhelyek, amelyeknek kulcsfontosságú szerepük van az alkotási folyamatok egyengetésében és a szocializációban is. Én négy éve egy kisebb vásárhelyi líraműhelyben, Szilágyi Kinga Magdolna vezetésével kezdtem el ismerkedni a kortárs irodalommal, azelőtt csak körmöltem magamnak a páros ragrímeket. Erről jut eszembe, kívánságom megtanulni profizmussal klasszikus formákban írni! Na meg persze, nem utolsósorban, vannak olyan kívánságok, amiket már mondani sem kell.

Ha „az álmaidnak megfelelési kényszerei volnának a sors felé”, melyek volnának azok?

■ Így, kiragadva a kontextusából, kicsit zavarba ejt ez a sor. Nincsenek tiszta, konkrét álmaid, így önmagam felé megfelelési kényszereim sincsenek, ez indokolja a feltételes módot is. De ha mégis volnának, szörnyen érezném magam. Én sosem voltam úgy a dolgaimmal, hogy teher alatt nő a pálma. Szeretném, ha azoknak a ködös álmoknak is meglennének a saját mozgástereik, éljék az életüket, egyenek-igyanak, imádkozzanak stb. Őszintén remélem, hogy a sors is egy változó valami, létezik akarat, az álmaid meg tudni fogják, mikor kell lelépni és újjászületni. De abbahagyom a konyhafilozófálást.

Mit viszel magaddal 2022-ben, mik azok a dolgok, amik jelenleg inspirálnak?

■ Szeretném magammal vinni a komfortzónámat mindenhova. Költözéskor, utazáskor, vagy ha csak egy kávézóba megyek, akkor is meg tudjam teremteni a fejemben azt a rendet, amire állandóan szükségem van. Rendszerezni szeretném, integrálni azt a rengeteg impulzust, ami általában engem ural, ahelyett, hogy én uralnám őket. Ki kell ismernem ezeket az impulzusokat, ismerni akarom mindennek a működését, amivel találkozok. Ez persze összefügg azzal is, ami jelenleg inspirál. Már csak azért is érzem fontosnak a megismerést, hogy íráskor a tárgyakhoz értelemmel is tudjak viszonyulni. Elsősorban átlagos témák, magánéleti mozzanatok inspirálnak, és leginkább azokkal tudok foglalkozni, amelyeken már fölülkerekedtem.

Hogy valami konkrétumot is mondjak, kiemelnék két alkotót, akik mostanában számomra különösen fontosak, akikkel igyekszem párbeszédbe lépni, ha lehet. Két egymástól távoli úrlény-proféta, David Bowie és Babits sokszínűsége, örökös változása fokozottan érdekel. Mikor és hogyan változtak, milyen maskarákat viseltek, mennyire volt aktív/passzív szerepük az átalakulásban. Két olyan alakról van szó, akik minduntalan keresték az ént, és mindig máshol találták meg.

Meditációik egyszerre voltak földhöz közeli és távoliak, lentről felfelé és fentről lefele haladva mutatták, hogy mikor merre lehet menni. Természetesen általában másféle utakra mutattak rá, de egyik út sem volt jobb, egyik út sem volt helyesebb a másiknál. Most múlt időben beszéltem, de ez azóta is így van, folytonos, Bowie és Babits köszöni szépen, él és virul.

Jelenleg hogy zajlik az alkotói folyamat nálad?

■ Visszatérve az első válaszomra, legyen a kedvenc zeneszámom most az *I'm deranged*. Hogy nagy szavakkal éljek: a változás szele összeviszsa fújja mostani dolgaimat. A figyelmem percenként ugrrál, egyre nehezebb összpontosítani. Ez kivétel az írásaimra, a beszédmódomra, és nem csak versben – észrevettem, hogy a kommunikációban is egy csapongóbb, zavarosabb nyelvet használok. A versek témáival ugyanez a helyzet, minden nap más és más érdekel, ezért nehéz bármit is megragadni. Új szövegekbe kezdek, félbehagyom őket, aránytalanul oszlanak el a különböző versekkel töltött idők. Viszont nem aggódom, tudom, hogy ez csak időszakos, egy-két hónap, lófutam, lejár, lezárul. Egy ideig most még zűrzavar van, így lép fel bennem a letisztultság, az örökös rend igénye és kényszere is, ezt a furcsa kettősséget érzem mostanában. Ehhez kapcsolódik Bowie vagy Babits hangja, az állandó hangjuk, amik mindig kitöltötték az aktuális formát. Szeretnék én is állandó lenni – második kérdés –, ilyesmi álmaid vannak nekem is – harmadik. Hogy figyelni tudjak, érteni és leírni.

SÁNTA MIRIÁM

...Bowie és Babits köszöni szépen, él és virul.

Matador, zsoké, úrutazó, költő

Valószínűleg az összes klisé el lehetne mondani arról, hogy milyen az, amikor valaki nagyon fiatalon tehetséges valamiben – mégis, a fiatalkor relativizálásával (e sorok írója is még sok tekintetben fiatalnak minősül egy ideig) jelöljük ki akkor a határokat: Nagy Zalán tinédzserkorában kezdett el verseket írni, kapott költészeti megmérettetéseken díjakat, sőt, *Látó-nívódíjat* is. Még nincs húszéves: ez olvasásban mérve nyilvánvalóan attól függ, hogy mennyire falja a könyveket, és mi motiválja őt „az idő telésében” – hogy ne csak mindent fejlődésben fejezzünk ki.

Nagyon szép és ritka élmény azt megtapasztalni, amikor valaki a korához képest olyan viszonyban áll a nyelvvel, hogy 1. mi is megirigyelhetnénk saját fiatalságunkat; 2. már megirigyeltük; 3. egy idősebb fiatalság tompaságából visszakíváncozunk egy korábbi, lelkesebb, tisztább lelkű fiatalságba; 4. egészen egyszerűen megvénültünk. Nagy Zalán verseiben egyszerre keveredik korának – saját életrészesének és tágabb értelemben vett generációs korának, életérzésének – hangulata, káosza, melyben lefegyverző erejű az egyszerre élni akarás és vergődés.

Vergődés a kor kiszámíthatatlanságában és a nyelv bizonytalanságában, de élni akarás abban, ahogy bátran használja a nyelvet, nem akar túl sokat mondani egyszerre, de már van habitusa abban, hogy sorra vegyen mindent, ami foglalkoztatja. A kimérttség jótékony eleme ezeknek a verseknek: bár nincsenek még kötetben, de egy kisebb *chapbook*-ba való mennyiséget már olvashatunk folyóiratokban és interneten is.

Az „átlagos témák, magánéleti mozzanatok” kérdése elsősorban a hitelesség felől érthető meg. A kortárs költészet fővonulatosa, szorongásba oltott én-te viszonyainak sekélyességéből csak kíváncsisággal lehet kievickélni, a magánéleti mozzanatok különösségét és megismételhetetlenségét mégis a *személyes mint közösségi élmény* jelenti. Hogyan tud valaki ilyen fiatalon bárkihez szólni? Ha mindenkihez nem is, de hozzánk, akik megcsömörlöttünk a posztmodern gúnytól, mindenképpen tud. A jó költészet mindig az olyan verhetlenekből táplálkozik, mint Bowie vagy Babits.

Nagy Zalán verseinek változatossága a hangjai váltakozásában is jelen van. Az egyik legnagyobb tévhit pályakezdő szerzők esetében, hogy már eleve kiforrott hangjuk kellene legyen: mit is jelent ez? Egyeneműen ír, eleve konceptkötetben gondolkodik? Mi történik akkor, ha több hangja is van, és ezek még jók is? Az eddig a *Látó*, *Helikon*, *Hévíz*, *f21*, *ROST*, *Székelyföld*, *ÚjVárad* hasábjain megjelent szövegek azt bizonyítják, hogy a nagy lélegzetvételi, központozás nélküli blokk-formaversek (*biorobot*) is szépen illeszkednek a retorikailag konzekvensebben felépített, központi témát kibontó szövegekhez (*the hub of the universe*). Érzékelhetünk ki-fele tartó vibrációt is ezekben, illetve túppontos introspekciót (*szünet*), láthatunk szerepeket is, amelyeket szisztematikusan lebont, s ezek apropóján fordul őszinteségbe (*matador*; *zsoké*). Nincs megalkuvás.

■ **Dimény Patrícia** (Barót, 2002) jelenleg Kolozsváron él. Elsőéves teatrológus hallgató a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Színház és Film Karán.

■ **Böjte Beatrix** 1999-ben született Segesváron, diplomáját tavaly szerezte a Babeş–Bolyai Tudományegyetem újságírás szakán.

■ **Horváth Eve** 1984-ben született Nagykanizsán. Jelenleg Dunavecscén él. Megjelent kötete: *Konzol* (Mersz Könyvek, 2019).

■ **Nagy Zalán** 2003-ban született Marosvásárhelyen. Jelenleg is ott él, végzős középiskolás, tervei szerint jövő ősztől a kolozsvári BBTE-n fog tanulni. Rendszeresen közöl verseket erdélyi és magyarországi folyóiratokban. Az *f21* újságírója.

■ **Sánta Miriám** (1993, Kolozsvár) szabadúszó író, költő, műfordító. Kötete: *Hétfőn meghalsz*, Erdélyi Híradó – FISZ, 2019.

SZERZŐINK
FIGYELMÉBE:

A világirodalom legfontosabb beszélgetése

– Irodalmi játék –

Valamikor az 1990-es évek közepén olvastam először Dante *Isteni színjátékát* (azért vagyok ebben ennyire biztos, mert első kötetem, *A névadás öröme* hátlapjára épp Dantétól választottam egy kevésbé ismert idézetet). Bő 25 éve bosszant tehát a *Pokol* Negyedik énekének 9 sora: Dante – Vergilius kalauzolásával – megérkezik a pokol tornácára, kérde Vergiliustól, hogy van-e szabadulás a pokolból („Ki tudhat-é innen valaki menni / akár maga, akár más érdemével” – itt is, a továbbiakban is Babits Mihály fordítását használom, LLL), mire mondja Vergilius, hogy az ő (mármint Vergilius) halála után néhány évvel jött „egy Erős” [Jézus Krisztus], aki Ádámot és Évát, fiukat, Ábelt, illetve Abrahámot, Mózeszt, Dávid királyt és másokat már kimenekített (aki bővebb információkra is kíváncsi, olvassa el az apokrif *Nikodémus-evangélium* második részét). Aztán sor kerül a világirodalom leghíresebb találkozására, amikor Dante szeretve tisztelt költő-elődeivel, Homérosszal, Horatiusszal, Ovidiusszal, illetve Lucanusszal találkozik. Nos, innét származik az a fent említett, bosszantó 9 sor:

„Most egymással pár szót beszélgetének
– mesterem nyájasan mosolygott ekköz –
s nyájasan fordultak felém a vénék.
És megtisztelve engem minden eszközt
megragadtak, maguk közé bevéve,
hogy hatodik lettem ily szellemek közt.
Így haladtunk a fényesség elébe,
beszélve, ami elhallgatva szebb most,
mint akkor szebb volt hallva és beszélve.”

Micsoda disznóság: a világirodalomban egyszer jön csak össze a „K6-találkozó”,¹ Dante viszont az idők végezetéig titkosítja a beszélgetést! Szégyellheti magát, bárhol is van momentán!

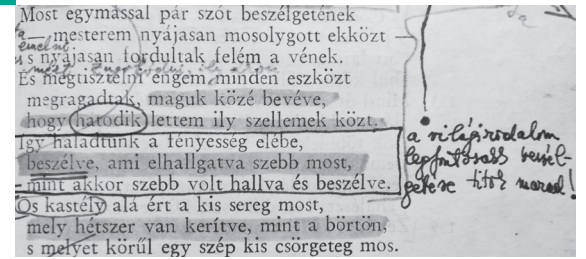
*

Közbevetőleg: sok évvel ezelőtt lefordítottam néhány részletet Mircea Cărtărescu *Levantul* című eposzából. Maga az eposz sziporkázóan szellemes nyelvi utazás keresztül-kasul a román irodalomtörténeten (s mint ilyen a román posztmodern irodalom csúcsteljesítménye). Az eposz Hetedik énekében a főhős, Manoil egy palotába érkezik, ahol a román irodalom legnagyobb költőinek szobrai állnak (a hat legnagyobb román költő – Cărtărescu szerint –: Mihai Eminescu, Tudor Arghezi, Ion Barbu, George Bacovia, Lucian Blaga, Nichita Stănescu, illetve – hatodikként!!! – Mircea Cărtărescu). Szerencsére ebben az eposzban a szobrok megszólalnak: nyilván, nem eredeti Eminescu-, Arghezi-versek hangzanak el, hanem Cărtărescut halljuk, az illető költők köntösebe-stílusába bújva.

Erre a *Ráolvasásra* készülve megkérdeztem levélben Cărtărescut, hogy tudatosan utalt-e az eposzában Dante Nagy Költőtálalkozására, mire azt válaszolta, hogy a *Levantul* írásakor még nem ismerte az *Isteni színjátékot*, később viszont ő maga is meglepődött az érdekes irodalmi párhuzamon. Falusi vagyok, hiszek neki...

*

Visszatérve a pokol tornácára: vajon miről beszélgethetett hat ilyen mákvirág egy ennyire **exkluzív klubban**? Mivel férfiokról van szó: mondjuk, a háborúról?² És tényleg: mindannyian érintettek ebben a témában: Homérosz is (*Íliász*), Vergilius is (*Aeneis*), Lucanus is (*Pharsalia*),³ Horatius is (elfutott a philippi csatában Octavianus, a későbbi Augustus császár légiói elől), Ovidius is [száműzetés; nagyon nem szereti száműzetése helyét, a világvégi Tomist, folyton könyörög Augustus császárnak, például a *Keservek* Második könyvében: „száműz enyhébb helyre, könyörgök, küldj közelebbre” (mármint Rómához)],⁴ Dante is (szintén száműzetés). Vagy – mivel férfiakról van szó – a nők lenne a téma? Alighanem. Legalábbis az *Isteni színjáték* egyes magyar fordításai szerint olyasmiről dumáltak a nagy költők, amit

„nem illik” rögzíteni az eposzban.⁵ Ha viszont nők, akkor egyfajta irodalmi játékként másoljunk ide találmra néhány, nőkre vonatkozó sort az említett költők műveiből (gondolom, a *Helikon* szerkesztősége más „megfejtést” is szívesen fogad):

VERGILIUS

...Ég a szerencsétlen Dídó, őrzöngve fut immár,
Úgy fut az utcákon, mint szarvasünő, kit a pásztor
Kréta mezőin megcélezott és megsebesített.⁶

HORATIUS

Mondd, hova tette eszét ez a nő? Buta volt, babonás volt.⁷

HOMÉROSZ

Nincs is az asszonynál iszonyúbb, nincs nála kutyább sem.⁸

OVIDIUS

(afféle nagyvárosi világpolgárként
menteni próbálja a helyzetet

– „Ne általánosítsunk!” –, sikertelenül)

Annyi a természet, valahány ember van a földön...⁹

VERGILIUS

Ég a szegény Dídó, csontjában tombol a téboly...¹⁰

HORATIUS

Nagy baj a nagy szerelem. Hol vad csata, hol puha béke...¹¹

LUCANUS

Elme, kerüld el, hadd a homályban a harcnak e részét...¹²

És Dante miért maradt ki a beszélgetésből? – kérdezhetné bárki. Válasz: egyáltalán nem maradt ki: a *Pokol* Ötödik (legnépszerűbb – LLL) éneke épp a szerelem halottjait sorolja fel: Dídót, Kleopátrát, a szép Helénát, Trisztánt és a többi nagy szerelmeit.

*

Summa summarum: a pokol nem is annyira sanyarú hely, mint amennyire Akhilleusz panaszolja Odüsszeusznek („Csak ne dicsérd a halált nékem soha, fényes Odüsszeusz. / Napszámiban szivesebben túrnám másnak a földjét, / egy nyomorultét is, kire nem szállt gazdag örökség, / mint hogy az összes erőtlén holt fejedelme maradjak”).¹³ Csak olvasni, bosszankodni-ökörködni kell egy kicsit...

Csíkszentdomokos, 2022. március 2.

Jegyzetek

¹ Természetesen itt a gazdaságilag legfejlettebb országok, a G7-ek [Group of Seven] találkozóira utalok. (LLL)

² Már csak azért is, mert az orosz–ukrán háború hetedik napján írom mindezeket. (LLL)

³ Nádasdy Ádám azt írja saját *Isteni színjáték*-fordítása Lucanusra vonatkozó lábjegyzetében, hogy „Lucanust ma nem szokták a nagy költők közt említeni, inkább történelmi forrásként becses”. Mások, például Kőrösi Imre vagy Cseh Zoltán Lucanus újrafordítását javasolják. Danténak, úgy látszik, fontos volt a Julius Caesar-féle polgárháború költői feldolgozása.

⁴ Erdődy János fordítása

⁵ „Nem illik”: aki tud olaszul, járjon utána, hogy szerepel-e ilyesmi az eredetiben. Weöres Sándor, illetve Nádasdy Ádám mindenesetre így fordítják az illető részt: „Lassan ballagva így értünk a fényig, / olyasmiről csevegve, hogy, tekintve, / kik mondták: ismételnem itt nem illik”, illetve: „Mentünk a fény felé, jól társalogtunk, / de hadd ne ismétljem el, miről: / illet oda – ide nem illenek”.

⁶ Lakatos István fordítása.

⁷ Bede Anna fordítása.

⁸ Devecseri Gábor fordítása.

⁹ Gáspár Endre fordítása.

¹⁰ Lakatos István fordítása.

¹¹ Bede Anna fordítása.

¹² Meller Péter fordítása.

¹³ Devecseri Gábor fordítása.

Egy kirakatban lakunk

In memoriam Hervay Gizella

Szomszédunkban borbélyüzlet működik.
Az áramot lopjuk, a földön alszunk. Bútoraink: ládák.
Kis vacok, de vacok, és később bújnánk mi még
fűrólyukba is, de az sem lesz.
Van egy fiunk, szemünk fénye. Mózeskosárban alszik.
Ő ebben a városban fog meghalni tizenhat évesen,
a nagy földrengéskor, de ezt most még nem tudhatjuk.

Becsületesek vagyunk és bátrak, máris
sok mindenben átmentünk, pedig nagyon fiatalok vagyunk.
Mindketten szárnyaink próbálgatjuk, külön-külön
és együtt is, mint az egyszárnyú pihik, akik
csak párban maradnak fenn a levegőben.
Egyikünk magasabbra ível, másikunk mélyebbre,
de egyenesen szólunk.
Verseinket mindegyre visszaküldik,
„mehetősebbeket”, „szebbeket”, „korszerűbbeket”,
„egy-ér-tel-műb-be-ke-t” akarnak.
Lapjainknak nem elég vonalas a hangunk,
de fiataljainknak épp elég a túléléshez.

Egyikünk dühödt és megveszekedett idealista,
másikunk hajlamos a keserű iróniára,
de amikor találkozunk: az igazi egymásra találás.
Gyermeinkre mindketten feltekintünk,
másikunk örgrófnak nevezte el. Egyikünk rossz
anya, csak betegeskedésében következetes.
Hétköznapi zuhanásaink az egymásba vajt szakadékokban,
ormaink szüntelen ostroma gyorsan öröl.

Az nem köztudott, hogy másikunknak
ezalatt egy fedőnév alatt is kell élnie,
csontritkulása és idegbántalma miatt
harminchárom évesen betegnyugdijazzák
(ez lesz az egyetlen fix jövedelme),
mint ahogy ő sem tudja egyikünkről, hogy
néhány év múlva elhiszi, amit róla mondanak,
és elektrosokkról elektrosokra hányódik.
Beteljesítjük sorsunkat, amelynek most még csak
gyanútlan hordozói vagyunk.
„Mindig akad valami, amivel szemben védtelen az ember”,
írja majd másikunk, a lelke mélyére elásott
kínoktól mételyezve.

Hat méterrel arrébb villamosok robognak Bukarest
legforgalmasabb utcáján, az 1848 Bulevardon,
mi létezésünk tesszük a kirakatba: íme.
Átláthat rajta bárki. Kitétségünk
otthonteremtő igyekezet.
A borbélyüzlet állandó kölniszagában lopott
krumplin élünk. Egymást takaró hódunyhák vagyunk,
amelyeket egyetlen hideg éjszaka
jégpáncéllá változtat. Nem gondolunk a halálra.

Másra sem gondolunk, csak a halálra.
Ez a bukaresti intermezzo: az élet.
Előtte, utána – túlélési kísérletek.
Egyikünk másikunk születésnapján öli meg magát,
hogy másikunk mellé fekhessen újra.
*És érkezett egy urna,
s benne egy maréknyi hamu.*¹ – írja másikunk, még életében.
Még életében olvassa egyikünk.

Jegyzet

¹ Szilágyi Domokos: *Halál árnyéka 3. / Az őszemű lány*

Többől tenyérbe

– TBC-töredék –

1.

Ahogy tüdőkörházban illik köpni,
a többől felköhögött keserű évek
láttán az ember azt is előrkli,
amit már nem neki, nem rá mértek,
vagy amiben lehet, hogy téved,
barnássárgán felszakadnak,
hisz a fényre immár megértek
darabjai egy-egy régi életfalatnak.

2.

A vérképlet nem másítható meg,
legfönnebb az értelmünk van alatta.
Akár egy női testet a hajlatok,
átrendez anatómiát, lélekrajzot,
a tagadás láza hiába megy magasra.
Napi örömeim: a versek és az altatók!
Ami nincs, mindet lekenték fehérre.

Papírfogytán jegyzetek a tenyérbe.
Bolondokháza van a fejemben.
Ez itt a szótlanság áporodott világa.
Elviselhetetlenül is el kell bírnom,
a legnehezebbjét túrve elszenvendem:
saját magammal vagyok összezárva, –
sohase lehettem otthon, se itthon.

3.

Aszott asszonyoknak asztalán
lehet ilyen töpörödött a kenyér,
mint ezeken a vaságyakon fekvők.
Az arc sápadt, a gondolat fehér,
és nem lesz ennél a vér, a vizelet
vörösebb, se ragyogóbb, se tisztább,

a köpet se lehetne arany színűbb.
Csak azt ne halljam, hogy viszlát!
Pedig elnézve őket, olyan ismerősök,
minthogyha rokonok lennének mind,
magunkat hanyatt, plafonig vizsgálók, –
s a mennye-alapba maradékolt életeink.

Hardanger-fjord

Képzeld magunk elé: áll két ember a Hardanger-fjord kitüremkedett észak-észanyugati oldalán. A csücskön. Két férfi, a pontosítás kedvéért. Egyiknek van szakálla, a másik sem borotválkozik, de soha nem jutott túl a sörtekorszakon, olyankor ugyanis, amikor már-már azt reméli, hogy lehetne marxi vagy legalábbis lenini szakálla, iszonyatosan elkezd viszketni az álla, nyaka. De nem elől, a szakállszálak eredőjénél kezdődik, hanem, bármilyen hihetetlen, a nyakszírtjén.

A nyak és a Hardanger-fjord egyik, akármelyik partja-vonulata között nincs analóg összefüggés, még kötőtpályás érzület sem, csupán ugyanaz az ember áll a szirtfokon, aki nyakszírttel, viszketéssel is rendelkezik. És természetesen ilyenkor fogja Braun villanyerőre kapcsolható, halk zümmögésű, kifejezetten finom érzésű emberek számára gyártott, kisszériás borotvamasináját, és belenyír a sűrűjébe. Legalábbis abban a hiszemben teszi, hogy a bozontot nagyolja le, pedig csak csenevész erdőséget, kis értékű ciherést éget fel, tüntet el, a szakállvédők bosszúságára. Ezek a férfiak, és persze nők is akadnak a szervezetben, ma már ugyanolyanok, mint a természetvédők, csak nem szerveznek klíma-, akarom mondani, állszórzet-kongresszusokat és tüntetéseket.

A tudnivaló (környezettanulmány) szempontjából mellékes, hogy a Hardanger-fjord a világ harmadik, Norvégia második legnagyobb fjordja, az ország délnyugati részében (Vestlandet) lévő Hordaland megyében, Hardanger történelmi régióban találjuk. Na még ez is: hossza 179 kilométer. Arról nem is szólva, hogy a Hardanger-fjord az Atlanti-óceánból hatol be a sziklás szárazföldre. Szemérmetlen hasíték Bergentől délre (ahol az egyikük nagybátyja él emigráns kórboncnokként a nyugat-bergeni állami egyetem patológiai klinikáján). Innen északkeleti irányba fordul, amíg el nem éri Hardanger-viddanagy(i) fennsíkját. (Ahol a másik mindig meg szokott botlani tájfutás közben a kiálló törpefenyőkben.) Leghosszabb ága a Sør-fjord, amely a fő fjordból mintegy 50 kilométeres mélységben hatol dél felé. Ezért aztán itt rendszerint hosszabb sörözések folynak. Tényleg. Ebben még az egyre sűrűbben felbukkanó arab és afgán bevándorlók sem tudják megzavarni az őshonos vikinggyökerű

lazacüzéreket. Ja, azt elfelejtettem hozzátenni, de a Wiki, a hűséges pédia megrángatta a könyökömet, hogy mán ki ne hagyjam, hogy a Hardanger-fjord legnagyobb mélysége több mint 800 méter, ezt Norheimsundnál, a fjord közepén éri el. Különben Golf-áramlat ide vagy oda, egészében kurva hideg van. (Vagy a hőérzetünk ezt sugalmazza kitartóan évszázadok óta. Mert a hőérzet, mondják, régebbi, mint a fjordok.)

Azért adtak egymásnak találkozózt ott, ahol lehorgonyoztak, mert ott nem zavarhatják őket turisták, feleségek, nagymesterek, detektívek, elkerülik a vidéket a szonettkoszorút kötők és fókasírató palócok, hengerfejes vencesellők, nincs téroró, a norvég halászok a halászati világrekord megdöntésére törekednek, a természetvédők kiültek sörözni a szomszédos fjordra, sejtelmük sincs, micsoda tétje van a beszélgetésnek. De honnan is lenne, hiszen csak nemrég érkeztek, és bejelentkeztek más-más hotelbe. Felvitették szobájukba londinerrel (bár itt inkább oslauert kellene mondani, de ne legyünk telhetetlenek) a csomagjukat, a bárban megittak egy-egy konyakot/whiskyt, margueritát – ízlés és szakállhossz függvénye –, eldobható maroktelefonról értesítették egymást, hogy megérkeztek, lefűrdnek, alszanak egy keveset, mert a hosszú út kifárasztotta őket, majd ezek után felkapták utazóköpenyüket (norvégül *reisekåpe*), és a találkozó előre megállapított helyére lobogtak sebbel (norvégül *såret*).

Mindezzel csupán azt kívántuk jelezni, hogy a különböző titkoszolgálatok kiszűrésére használtak titkos kódnyelvet, ami könnyen megfejthető lett volna, ha a titkosszolgákat érdeklí Szakállas Vili és Sörtés Danton párbeszélye. Avagy fogalmazzunk árnyaltabban: senkiben nem érlelődött meg a meggyőződés, hogy a két férfi jelenléte Bergentől északra érdeklődésre tarthatna számot, összefüggene a világtörténelemmel, és el lehet indítani egy nem túl költséges/komplikált nyomozati eljárást az igazság, összeesküvés, titokkifejtés vagy vajas kenyérbe göngyölt drogonkacsempészet felderítésére és megghiúsítására.

Nem ültek taxiba, nem kölcsönöztek gépkocsit, gépkarabélyt vagy gépírónt (az már Norvégiában is kisízett a divatból), gyalog sem indultak el, mert soha nem lehet tudni, hol állhatja útjukat egy

útzár, ellenőrzés, forgalmi dugó, tömegfelvonulás, felhőátvonulás, hegyomlás, birkanyáját terelő vidám pásztor hatalmas norvég/skót/németjuhászok, fal és tilalomfák, inkább kiálltak az útpadkára és stopoltak, majd pár kilométer megtétele után kiszálltak, és úgy tettek, mintha visszafordulnának, aztán beugrottak az első útjukba kerülő pagonyba, míg a kamion és sofőrje eltűnt a kanyarban, teherhajóra szálltak, szemet lapátoltak, helyi népdalokat dúdoltak, kerülték a feltűnést, mordok voltak, és rendületlenül gyakorolták a nordic walkot. Kellett is, mert a fjord mentén haladva a csücsökig legalább 300 km volt a belvárosi ***hoteltől számítva. Lépésszámlálójukat is ehhez igazították, mindig más kamionokra kapaszkodtak fel, holttá nyilvánították magukat a legtöbb településen, megrendültek, kártyával fizettek, meginogtak, de egy hét alatt a célhoz értek. Sehol sem hagytak maguk után árulkodó nyomokat, szivárgást, utódokat, és letöltöttek minden kódosító alkalmazást.

Na mit hoztál? – kérdezte az egyik, akinek nem Williams volt a keresztnéve. – Találd ki, válaszolta kamaszos humorral a másik, de óvatosan körülnézett. Soha nem lehet tudni, ki ólálkodik a közelben, kinek van éppen ekkor sürgős fehérnemű-teregetési megbízása a családi trösztől. Szerencsére csak a szél dúdolt a keskenyedő fjord mélyen benyúló torkában. Hasonlított Grieg zenéjéhez. Nem véletlenül. A másik Williams névre hallgatott, legalábbis így mutatkozott be, mert ez volt a neve a nemzetközi hálózatban.

Nos? – sürgette Danton a Szakállast. Elő a farbával. A másik nem értette a szót, valami egészen triviálisra gondolt, de aztán belátta, nincs sok értelme ezen felháborodni. Majd ha az ügylet lezárul, megmondja a magáét. Vagy a másét. Soha nem volt biztos abban, mit bíztak rá a századok, és mit Voroncov százados. Mi az ő sajátos mondanivalója, és miben követi a közérkölcöket? Miben áll az ő hivatása, és mi a küldetés végcélja? Amolyan szolgálélek volt, de valószínűtlenül jószívú és megveszekedett szerencsejátékos. Egyszer elkártyázta a század zsoldját, máskor a haditervet, ekkor Voroncov százados beszervezte, megszarolta, kissé meg is taposták a szó Behring-szoros értelmében, de aztán felrázták, leporolták, kiképezték, és most itt van, hogy ajánlatot tegyen.

Nálam van véletlenül Tuhacsevszkij marsall tábori manikűrkészlete. Az első világháborúból.

Csönd. Nem erre számított. Valami ütősebbre, amitől a hegyek megremegnek, és a vetések visszabújnak félelmükben a rög alá. Na és? – kérdezte ostobán, de Vilmos diadalmas vigyorral, mindazonáltal szótlanul átnyújtott egy vaskos iratcsomót. Lehuppantak a fjord északi párkányára, ahol takaros kőpadok voltak kiképezve vízirányban, éppen a csodálkozás fokozása vagy esetenként enyhítése céljából, ugyanis a norvégok rendszerint a fjordok partján imádtak csodálkozni vagy csokolózni, de e percben senki sem volt a közelben, messziről sem villant szemükbe a láthatósági, fülükbe a hallhatósági mellények élénk sárgája. Láruk a 800 méteres mélység fölött himbálózott. Vili cigartettára gyűjtött, el nem ítéltető módon, nem tudott a dohányról lejönni, pedig még a Nicorex Dolo XPL változatát is kipróbálta. Felsőbb utasításra. Hiába, ebben gyengének bizonyult. Pedig Voroncov százados századszor is elmondta, mennyire árt a potenciának a dohányfüst és a kátrány, a nikotin és A. Nyikitin vegyvédelmi dohányárus cselszövése. (A nevesítés mindenképpen fölösleges volt, csakis az olvasó összezavarására alkalmas – jegyezte meg bizalmasan hetekkel később, az akció végén Voroncov felsőbb kapcsolata, Vjamancsuk ezredes.)

Danton belemerült Tuhacsavszkij személyi lapjába, ugyanis azt tartotta kezében. Mihail Nyikolaevics Tuhacsevszkij 1893. február 16-án (a Julianus-naptár szerint február 4-én) született az Alekszandrovszkoje (ma Szlednyevo) nevű faluban, a szmolenszki

gubernium egyik járásában, egy elszegényedett földbirtokos gyermekeként. Családja egy állítólagos grófi rangú előddel is rendelkezett, ám ennek megerősítését I. Pál orosz cár kereken megtagadta Tuhacsevszkij úkapjától. Ezért aztán a családban senkit sem hívtak Pávelnek vagy Pavlicseknek. Tekintve, hogy családjában erős katonai hagyományok éltek (például a leendő marsall dédapja alvezredesként harcolt Napóleon ellen, egyszer el is találta a császár személyi futárját egy csizmával, de azt sem hitelesítették), a Tuha fiú majdani karrierje egyértelmű volt: 1911-ben a II. Katalin cárnőről elnevezett I. moszkvai hadapródiskolában kapta meg az alapfokú katonai képzettséget, ahol 1912. június 1-jén osztályelsőként végzett. Augusztusban, folytatva katonai tanulmányait, belépett a Sándor Katonai Tanintézetbe, amelyet 1914 júliusában kiváló eredménnyel abszolvált. Az iskola befejezése azt is jelentette számára, hogy tiszti állományba került, és előléptették hadnaggyá. Többek között abban az elismerésben volt része, hogy maga választhatta ki leendő ezredét. Tuhacsevszkij a Szemjonov gárdaezred mellett döntött, amelyben dédapja is szolgált. Öreg abház és grúz sarzsik még kiválóan emlékeztek a dédipapára.

Az első világháború kitörése után, 1914 szeptemberében a frontra vezényelték, és mintegy fél évet harcolt a németek ellen. Hat hónapos szolgálata alatt többször kitüntették és előléptették főhadnaggyá. 1915. február 19-én német hadifogságba esett Łomża (Lengyelország) közelében, ahonnan négyszer kísérelt meg sikertelen szökést, ötödszörré azonban törekvését siker koronázta. Ingolstadt erődjéből sikerült megszöknie, mégpedig úgy, hogy a németek egy százados hadifogolytársával együtt városi eltávozásra engedték őket. Tuhacsevszkijnek és társának tiszti becsületszavukkal és aláírásukkal kellett megerősíteniük, hogy visszatérnek az erődbe, ám ehelyett megszöktek, és Párizson keresztül tértek vissza Szentpétervárra. A hadifogolytáborban együtt raboskodott Bendorfer bácsival, a Kupa utcai cipésmesterrel és Charles de Gaulle-lal, Franciaország későbbi elnökével. Sokat beszélgettek, órákig tudtak sakkozni, de azért Bendorfer bácsi tanította meg a franciát a szusztermatra, végül azonban Sztálin kivégeztette.

Nem Bendorfer bácsit, nem is a hosszú orrú Sárlit, hanem éppen ezzel Tuhacsavszkij 1937-ben, te tahó, okította jószágos főlényel Vili, amikor Danton Dantonovics feltekintett a jövődő marsall rongyolt szélű személyi lapjából.

Szóval Ingolstadtban maradt a manikűrkészlete. A tábori, természetes, foglalta össze Danton a tudnivalók gyakorlati részét.

Dehogy. De Gaulle vette magához, amíg szabadult, ő reszelgette vele a körmet, mert egy francia tiszt soha nem hagyja el magát, nem engedi magán eluralkodni a búskomorságot, tifuszt, elegáns és kifogástalanul vonzó, szellemes, gall könnyedségű, ha kell, számító, ha kell, nagylelkű, dalra termett orrhangja, körme és lelkiismerete tiszta, ápolt külsejénél csak szabaság- és becsvágya erősebb.

Szóval, ha most beadnám a központi laborba, még De Gaulle DNS-ét is kimutathatnánk könnyűszerrel. Vagy életre is kelthetnénk... (Kis vigyor.)

Lehet, de nem erről van szó. A körömágyak rendezője, a szélek reszelője, minden darabkája színarany, ugyanis ezt magától Miklós cártól kapta egy alkalommal, amikor fiatal gárdatisztként bekukkantott a Téli palotába. Éppen a cár fogadónapja volt, igen megörült a Tuha gyerekeknek, akinek kisgyerekkora óta láthatatlan mentora volt, és megígérte, hogy visszakapják a grófi címet, amint összeül a дума. De aztán közbejötték a sajnálatos események, az a Vlagyimir Iljics lepecsételt német vagonban érkezett és hatalmas virblit csapott, meg vele jöttek a többiek, Trockij és Bugyonij még sehol sem voltak, amikor Kerenszkij már ott habozott ▶ 22.

...parancsokat intéz seregekhez, béketárgyalásokon állhatatosan ravasz, csizmáján hanyatt vágódik a rakéták fénye, arcélét tűzijáték és torkolattüzek világítják meg...

A legszomorúbb barakk

Pálfi György új filmjénél nihilistább alkotást nehezen találunk a kortárs magyar mezőnyben. A *Mindörökké* egy poszt-apokaliptikus szituációban is helytálló (vagy helytállni próbáló) „hős” története, groteszk és helyenként szürreális látélet a háború közben elfelejtett „kákáeurópai” vidékről. Ocsenás (Polgár Tamás) sebesülése után tölti az időt egy falucskában, ahol egy szeszgőzös délutánon összebarátkozik Béressel (Menszátor Héresz Attila). Béres Margitkája (Ubrankovics Júlia) egy ágyhoz kötött rokkant, akinek több, jobb gondozásra lenne szüksége. Ocsenás kezdi ellátni e feladatot, de olyannyira belegabalyodik a házaspár (amelyik talán nem is házaspár) életébe, hogy hanyagolni kezdi saját kapcsolatát az egyik ápolónóval (Érsek-Obádovics Mercédesz).

A rendező és állandó munkatársa, társ-forgatókönyvírója (és felesége), Ruttkay Zsófia fogták Tar Sándor *El, valahová* című novelláját, és az egyébként szinte almodóvari (van itt szerelmi sokszög, perverz beteggondozás és miegymás) alaptörténetet megspékelték egy meglehetősen búskomor (világ)háborús kontextussal, ami némileg átfesti az eredeti mű viszonyait – és hiedeglelős aktualitást ad a filmnek, amit csak tetéz az a véletlen egybeesés, hogy az orosz–ukrán háború kirobbanása előtt két nappal mutatták be Magyarországon. A háború egyébként nemcsak „díszletelem” a háttérben, hanem – annak ellenére, hogy a filmben egyfajta hátországát látunk, nem frontot – a filmbéli világ felfordulására is magyarázat, többek között a főhőst, Ocsenást is azáltal ismerjük meg, hogy éppen katonai kórházban lábadozik, az újabb behívóig töltve az időt a faluban. A biciklit mindig csak toló, minden porcikájával idegenséget üvöltő férfi egy lelőtt utasszállító repülőgép roncsai közt tarhál, hátha rálel valamire, amit szeszre válthat a falu kiskocsmájában. A halál árnyékában ott rejlik az új élet lehetősége: Ocsenás a roncsok között talált holmikkal udvarol Editnek, aztán ellátogatnak együtt is piknikezni a roncs mellé, miközben a kép sarkában diszkrétén megbújik egy temetetlen hulla. Az emberi élet értéke más jelenetekben is viszonylagos, megkérdőjelezhető, átírható, mint például Margitka lemeszárulásánál.

André Breton, a szürrealizmus teoretikusa szerint (legalábbis Luis Buñuel visszaemlékezésében, az *Utolsó leheletemben* így írja le) „az a legegyszerűbb szürrealista gesztus, ha az ember revolverrel a kezében lerohan az utcára, és találomra belelő a tömegbe”. Ezt a spanyol zseni az 1974-es *A szabadság fantomjában* többé-kevésbé meg is filmesítette: az egész film alatt egy orvlövész szedegeti áldozatait a forgalmas párizsi utcákon, aztán elkapják, elítélik, hogy a film fienekestül felfordított logikájában (vagy annak látszólagos hiányában) aztán szabadon távozhasson. Pálfi György filmjében is van egy orvlövész, aki (látszólag) szintén véletlenszerűen szedi áldozatait,

► 21. Pétervár jegén, jött a forradalom, trónfosztás – a cárnak nem volt ideje és lehetősége a nemességadományozásra, a bojárok szétszaladtak, a jobb famíliák mind rettegtek vagy emigráltak, vagy sorra eladogatták manikűrkészletüket. Egy adott pillanatban annyi volt a Szadovája utcai régiségboltokban, hogy azzal ki lehetett volna kövezni az utat Moszkvától Tuláig és vissza.

De Gaulle-től ugye ellopták? – kérdezte Danton ismét türelmetlenül. Unta a hosszú történeteket. Az iskolában soha egyetlen regényt sem olvasott el. Száz rubelért kivonatokat vásárolt a pétervári halpicon áruház irodalmároktól. Óh, szent józan ostobaság!

Dehogy. Egészen más történet. El sem hiszed. Egy este a szobalány belépett a tábornok szobájába, meglátta az asztalon a csillogó, történelmileg hiteles készletet, és magához vette, kivitte a konyhába azzal, hogy majd éjszaka, ha a méltóságos asszonynak felszolgálta az utolsó teát, leül, és megmódolja a körmeit. Észre sem fogják venni. Hogy ezeknek mennyi kacatjuk van, gondolta irigyen. Am vesztére kinyitotta a rádiót, tánczenét keresett a kerge fehércseléd a történelmi csillagóráiban, és a rádió adását megszakítva bementa, hogy Párizsba bevonultak a németek. Ijedtében lecsapta a készletet, és elmenekült Tuniszba. Május 10. volt. 1940. Tuhacsevszkij ekkor már három éve nem volt az élők sorában.

A készlet Párizsban maradt. Gazdái kapkodva csomagoltak. A németek csatlósaként benyomult a lakásba Bendorfer bácsi unokája, Szépfalvi Szabolcs örvezető (a nagyapjától kapta meg a címet azzal, ha megszorulna a megszállás alatt, csak nyugodtak kérjen kölcsön Dögolléktól, úgyis tartoznak neki a susztercseléért), ezek után tiszta lelkiismerettel magához vette a készletet. A kebelébe rejtette a szíve fölé. Az arany hálásan bepárasodott. Szabolcstól a Nemzeti Kaszinóban elkunyerálta Csekonic Pali báró, Csekonicstól gróf Bethlen István. Bethlentől egy ismeretlen arisztokrata, akitől a kommunisták kitelepítéskor elkobozták, és betették a bűnjelraktárba. Innen azonban sikerült egy részeg altisztnek elcsennie, helyébe letett egy csepei alpaka manikűrládikót, ami szakasztott nem volt olyan, mint a sokat szenvedett vándor-műtárgyegyüttes, és az '56-os nagy népharag óráiban kicsempészték, aztán a bécsi tangón háromszáz dollárért megvásároltam egy árva magyartól. Most visszajuttatnám csekély összeg ellenében a Szovjetuniónak, ha még létezne.

Danton Dantonivics megvakarta a fejét. Váratlanul kezdett el viszketni a tarkója. Pedig a tegnap borotválkozott. Nehéz. Jogi-lag Oroszország a Szovjetunió utóda, de Tuhacsevszkij marsallhoz méltatlan lenne, ha csak az arany manikűrkészletét állítanák ki. Az olyan snassz – a volt szovjet emberek szemében. Egy életmű-kiállításához György-keresztek, Szent Vlagyimir-rendjelek, kardok és golyólyuggatta egyenruhák, fényképek illenek felbecsülhetetlen dokumentumértékkel. Festmények a legjobb piktoroktól. Újságok, idézetek, emlékiratok, aranybetűkkel, monográfiák. Na de egy pimf manikűrkészlet – a Szovjetunió hőiséhez? Egy ártatlanul megvádolt és kivégzett marsallhoz sehogy sem méltó. Nem, ez elképzelhetetlen, rázta fejét Sörtés Danton. Amikor Leninnek mauzóleuma van, és balzsamtündér minden évben újra meg újra átkeneti, amikor Sztálinnak tengernyi pro és kontra irodalma, ahhoz miként mérhető egy arany körömvágó olló, csipesz vagy ráspoly?

Egy marsall szigorú tekintet, látnoki képességet, a győzelem zálogát, szuronyt, ágyút, antantsziját és géppuskafészkét hord magánál, lampaszt és váll-lapot, kítüntetésekből mellvédet (golyó- és gáncsálló mellényt) épít, arcképe az ezerrubelesen, parancsokat intéz seregekhez, béketárgyalásokon állhatatosan ravasz, csizmáján hanyatt vágódik a rakéták fénye, arcélét tűzijáték és torkolatűzek világítják meg, tömegek ugranak szavára, katonák, bajtársak, sebesültek ezrei állnak vigyázzban, masíroznak el a dísztribün előtt, államfők fognak kezét vele, ott van a győzelem ünnepe, vagy...

A kézapolókészletet jelenleg ismeretlen helyen rejtegetik vagy beolvasztották. Semmi biztosat nem tudni, csak azt, hogy nincs Szentpétervárott, sem Moszkvában, nincs Bergenben vagy Washingtonban. Talán a Hardanger-fjord mélyén...

**Jogilag Oroszország a Szovjetunió utóda,
de Tuhacsevszkij marsallhoz méltatlan lenne,
ha csak az arany manikűrkészletét állítanák ki.
Az olyan snassz – a volt szovjet emberek szemében.**

Visszafogott utazás, valahova befelé

Szerb Antal *Utazás és holdvilág* című regénye kultikus szöveg, az a fajta könyv, amelynek olvasása véglegesen megváltoztatja az olvasáshoz és a világhoz való viszonyunkat. Beavatásszöveg. Vannak ilyen könyvek: Salinger *Zabhegyezője*, a *Harry Potter* persze, *A Pál utcai fiúk*, és lehetne sorolni ezt még nagyon sokáig. De közben egy, a szecessziós, dekadens miliőben szexi, a kapitalizmus kontextusában viszont megbélyegzett túlérzékenységet, ugyanakkor a nosztalgia-átromantizáló, lektűrösen könnyed, lírai esztétikát kereső szöveg, a címe teljesen találó ilyen szempontból is. Nem harsány, nem vibrálóan színes. Nem sűrít és nem úgy eksztatikus, mint Botond Nagy színháza. Nagy előadásai egy új paradigmát kerestek az utóbbi évek erdélyi kőszínházaiban, világát leginkább a pszichedelikus látványvilág, a szélsőséges dinamika, a szétírt és külső szövegtárgyakkal újrakollázsolt szöveg, a társadalmilag releváns tematikák felvállalása jellemezte. Nagyon nem érttem, hogy mi lesz ennek a két világnak a találkozásából, és nagyon kíváncsi is voltam.

Ebből röviden az lett, hogy az előadás sokkal visszafogottabb, mint amit az alkotóktól megszoktunk. A legszembeötlőbb talán a látvány visszafogottsága. Az előadás amúgy is lassú tempóval indít, és a végére sem pörög fel a ritmus, ráadásul a játéktér jó hosszú ideig kizárólag a leengedett vasfüggöny előtti részre, sőt, egy ideig csak a közönség felé fordított székekre korlátozódik. A rendezés egészen minimalista módon bánik a kellékekkel és főleg a díszletekkel, az előretolt fém háttér, a színpad mélységét mellőző, szinte egy síkra húzott tér erősíti ezt a meglepő puritanizmust. Ez a rendezői megközelítés így több helyet hagy egyrészt a szövegnek, másrészt a színészi játéknak.

Botond Nagy és Kali Ágnes dramaturg már évek óta együtt dolgoznak, az eddigi szövegvilágukra a már említett szétírás-újraösszeszerakás, a hagyományos dramaturgia ellenében az előadás inkább zenei partitúrájához alkalmazkodó, a díszlethez-kellékhez-zenehez-világításhoz-stb. így közelebb kerülő textusok voltak a jellemzőek. Ennek az előadásnak a szövege azonban pontosan és fegyelmetten követi a regényt, annak szűzségét, ritmusát, próbálja megragadni az eredeti narratív szöveg belső logikáját, az elbeszélést nem zavaró líraiságát.

Jót tesz a dramaturgiának ez a fajta fegyelmettség, az eredeti szövegre való érzékeny odafigyelés. Regényadaptáció (szerintem) ritkán sikerül jól színpadon, teljesen más típusú és logikájú a regény, és ez általában nyögvenyelős, nehezen követhető drámai szövegeket eredményez. A kolozsvári *Utazás* esetében is érzem, hogy ezt a történetet nem színpadra írták, nem láthatatlanok a varratok, az öltetések, de működő színpadi szöveg lett, ami ráadásul ebben az előadásban amolyan régimódi módon tényleg az alkotás

▶ 24.

THEÁTRUM

csak hogy itt a helyszín egy elfelejtett kis magyar falucska. És ezzel szinte ki is merülnének a párhuzamok, viszont Pálfi a legmeghökkenőbb helyeken emel be apró szürrealista gesztusokat az egyébként zibbasztóan lehangoló, Tarr Béla-i kis-településen játszódó sztoriba. Például a halászsós jelenetben felbukkanó szörnnyel, amire igazi szürrealistaként – és auteur-ként – csak azért sem ad magyarázatot, illetve még a kódot sem tisztázza, amelynek segítségével magyarázatot kereshetne az egyszerű néző. Az ilyesmi nem mindig lesz erénye a *Mindörökké*-nek, sokszor támadási felületet nyújthat a film ok-okozatosságát számonkérőknek.

A főhős neve egyébként igencsak beszédes: a szláv Miatyánk kezdő szavait jelenti, ami pont azért bír különös jelentőséggel, mert egy ennyire Isten háta mögötti vidékről van szó. Egyfajta torz messiásfigura Ocsenás, aki egy kis empátiát, törődést, urambocsá' szeretetet csempész az alkoholtól elbutult, szürke falu életébe. Mondani sem kell, hogy gondoskodását félreértelmezik vagy nem tudják elfogadni. Ocsenás nem tudja megváltani a már-már *Sátántangó*-szerűen depresszív települést, sőt felőrldődik, és azáltal, hogy a film végén újra megkapja a behívóját, az alkotók nyilvánvalóvá teszik: krisztusi figuráknak itt nincs hely.

Pálfi rendezésében ezúttal az apróságok, a rész megoldások, a jelenetek az érdekesek, maga a film küszködik a kerek egésze vállalással. Ez talán annak is köszönhető, hogy a nagyon művi – olykor még CGI-t is tartalmazó –, erősen megrendezett jeleneteket már-már dokumentarista betétek tarkítják, amelyekben az amatőr szereplők (a falucska ügyeletes alkoholista, dumagépei, bácsikái) is lehetőséget kapnak némi csillogásra. Ezek a földhözragadt jelenetek erősen keresik a helyüket a film egyébként igen allegorikus, elemelt szövetében, és nem mindig lelik meg. Többféle oka is lehet ennek: az egyik talán az, hogy ez a film egy régebbi projekt, amit Pálfi *Az Úr hangja* kedvéért tett félre. Mindenesetre a karakterek sokszor tisztázatlan motivációja, háttere, céltalansága is egyfajta titokzatos-ságot, háborús kódot kölcsönöz a filmnek, ami elrettentheti az egyszerű nézőt.

A *Mindörökké* tükrözi elkészülésének körülményeit: recsegő-ropogó szerkezetű, sokszor már-már összetakoltnak tűnik, hiszen kevés pénzből, részben közösségi finanszírozásból készült. Pálfi György nem mondható a legszerencsésebb magyar filmrendezőnek: ugyan a legendás Simó-osztály egyik legegységesebb figurája, valahogy mindig meggyűlt a baja a pénzosztó bizottságokkal – és amikor végre zöld utat kap, akkor másféle problémák hátráltatják a zavartalan alkotást, mint az említett *Az Úr hangja* esetében. Ha nagyon el akarnék rugaszkodni, akkor azt mondhatnám, hogy alkotóként kissé olyan, mint Ocsenás ebben a deprimáló magyar valóságban: sokszor félreértett, mindig kilóg, és többet érdemelne.

— **Mindörökké**, magyar film, 77 perc, 2021. **Rendező:** Pálfi György. **Forgatókönyvíró:** Ruttkay Zsófia. **Író:** Tar Sándor. **Operatőr:** Dobos Tamás. **Vágó:** Lemhényi Réka. **Zeneszerző:** Gryllus Ábris. **Szereplők:** Polgár Tamás, Menszátor Héresz Attila, Érsek-Obádovics Mercédesz, Ub-rankovics Júlia.

A Mindörökké egy posztapokaliptikus szituációban is helytálló (vagy helytállni próbáló) „hős” története, groteszk és helyenként szürreális láttelel a háború közben elfelejtett „kákáeurópai” vidékről.

► 23. alapja is. És ez jól tesz ennek az előadásnak, a regény világát nem lehetett volna autentikusan a Nagy-féle eklektikában reprezentálni, csak ezzel a fajta, szöveg iránti, hát, alázattal.

A visszafogottság legnagyobb hozadéka azonban az, hogy az előadásba a színészi játék viszi az életet. A színészek kihasználják ezt a helyet, ami felszabadul, és nagyon jól játszanak. Az egész előadás súlypontja gyakorlatilag Bodolai Balázs alakítása – Mihály az a fajta főhős, aki a totális szubjektivitásból értelmezi a létezést, és ez a lét-értelmezés mindig érvényesebbnek, autentikusabbnak tűnik a befogadó számára, mint az úgynevezett valóság objektívizáló megragadása. Könnyebben tudunk azonosulni ezzel a létezés fájdmát bevalló, felvállaló, az abszurditással szembenező, „gyenge” egyéniséggel. Itt megint lehetne a hasonló szövegvilágokat sorolni a világ-irodalomból: Sartre *Undora*, Kerouac regényei, Hesse *Pusztai farkasa* stb. Hesse amúgy is adja magát, ha Szerb Antaltól van szó: az az epikus líraiság, avagy lírai epika, amit Szerb kapcsán említettem, Hesse írásművészetének is sajátja. Éppen ez a gyengeségében, sebezhetőségében bátor, befelé figyelő, az érzelmeket is figyelembe vevő, „lírai” figura az, amit Bodolai precízen megalkot, és végig elhiszem neki, hogy ez nem tetszelgés (noha a szereplő, már Szerbnél is, végig ott billeg ennek a tetszelgés-szakadéknak a szélén).

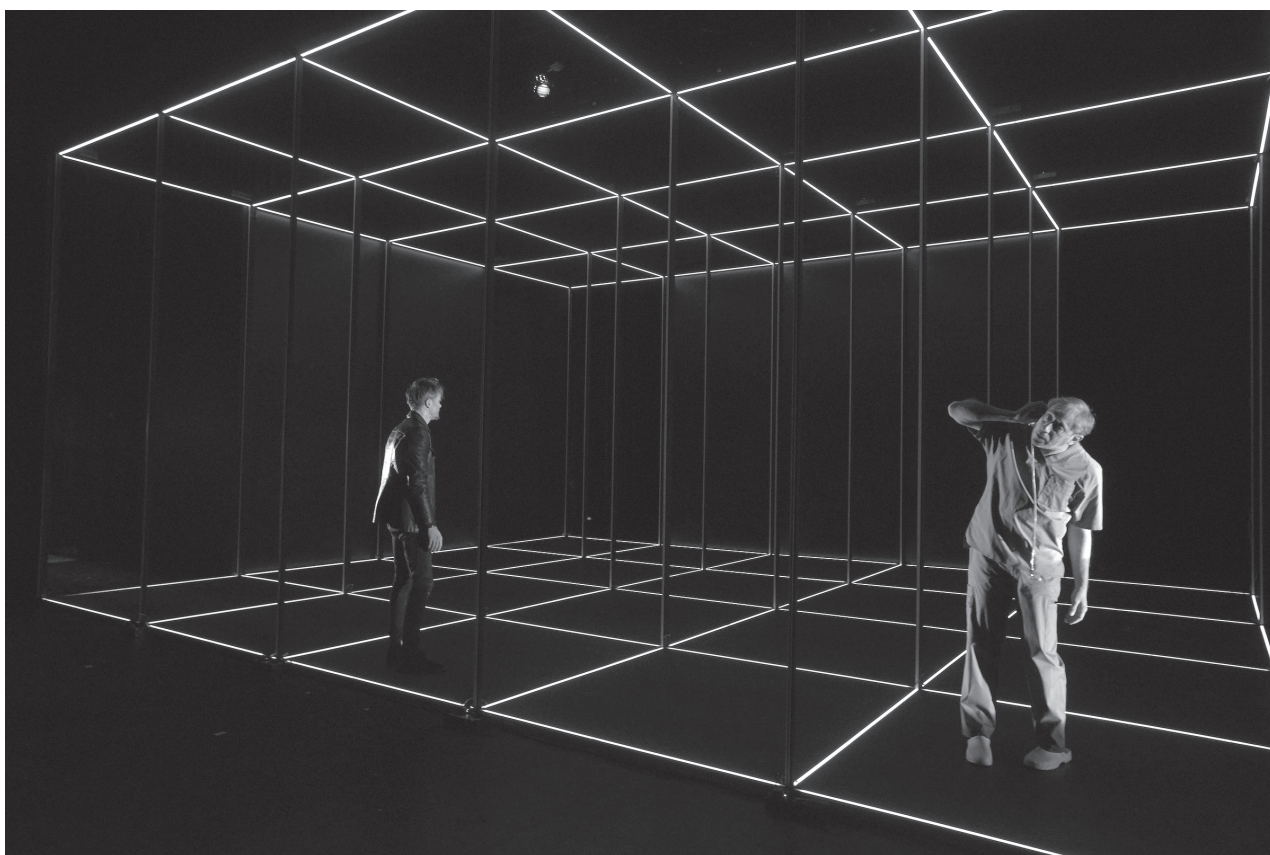
Az előadás azonban nem marad végig totálisan puritán, egy adott pillanatban felemelkedik a vasfüggöny, a perspektíva megkapja a mélységét, és a tér is elkezd jobban hasonlítani a Botond Nagy-féle színpadhoz: digitális visual mint díszlet. Egy „led sculpture” (a terminust a műsorfüzetből idézem) határozza meg a látványt, vagyis egy színpadnyi méretű fémkalitka, amit a fémvonalak újabb kalitkákra tagolnak, a fémeken ledek, így a vonalak fénnel aktíválódnak, így létrehozva ezt az egyáltalán nem organikus, elvont geometriai, és szinte végtelenül variálható teret. Elvont ez a tér, nemcsak azért, mert a természetben nem létező egyenesek, párhuzamosok alakítják ki, hanem azért is, mert ebben a térben a játékosok közötti viszonyok is vizuálisan, ábrászerűen tudnak megjelenni: a fényes vonalak elválaszthatnak, külön kockába utalhatnak embereket, de keretezhetnek, azonos cellába is zárhatják őket. A vasfüggöny felemelkedte után nem kifelé nyílik meg ez a bevonalazott perspektíva, hanem (Mihály figyelméhez hasonlóan) valahova befelé, az elme elvont terébe leginkább. Többször írtam már Botond Nagy színházáról (s mások is), hogy pszichedelikus színház (lükettő, színes vízió), és ez meg mintha egyáltalán nem lenne az. Közben meg ez is az, csak ez egy teljesen másféle trip. Introspektív, nem feltétlenül vizuális, inkább elvont, fejben rakosgató, nyelvi-gondolati alapú. Ilyen is van. A bevezetőben írtam: az *Utazás és holdvilág* beavatás, megváltoztatja a valósághoz való viszonyunkat, épp mint egy trip. Az előadás át tudja menteni ezt a beavatásjellegét, ilyen értelemben is pszichedelikus.

A visszafogottság legnagyobb hozadéka azonban az, hogy az előadásba a színészi játék viszi az életet.

Az előadás zenei rétege is illeszkedik a teljes alkotás logikájához: viszonylag diszkrét, ami keretet teremt, és helyet hagy a szövegnek és a színészeknek. És ezt a helyhagyást konkrétan kell érteni: a főnikus csúcspontok egy-egy színész énekéhez kapcsolódnak. Két ilyen „dalpillanat” van, és mind Tótszegi Zsuzsa (Ulpius Éva szerepében), mind Viola Gábor (Pataki Zoltán szerepében) háttorzongatóan szépen, libabőrözötten hozzák ezeket.

A kultikus szövegek sokszor azért válnak kultikussá, mert az emberek egyfajta statementként olvassák őket, és ez sokszor akkor is igaz, ha az adott szövegnek nincs is ilyen intenciója. (Most megint Kerouacot hozom fel, ha már évfordulós idén: az *Úton* úgy lett hip-pibiblia, hogy a szerzője sosem azonosult ezzel a szubkultúrával, sőt, és eszében sem volt a társadalommal szembeni állásfoglalást írni.) Lehet meredek kijelentés, de Szerb Antal regényének kultuszában is benne van ez, az emberek a polgári renddel szembeni lázadást is beleolvassák az élményükbe (ez viszont benne is van a Szerb-szövegben, még ha elég látens módon is). Ez nem harcoss lázadás, nem a maszkulin, fegyvert fogó lázadás, hanem az érzékenysége. A történetben ez a lázadás elbukik. Az előadásban is kudarcá válik. A Mark Fisher által felvázolt kapitalista realizmus kontextusában ez pedig egy meglehetősen negatív, pesszimista kicsengéshez, keserű szájízhez vezet. Nem tudom, etikailag ez mennyire van rendben, nem tudom, mi lett volna, ha Botond Nagy és csapata bátrabban nyúl hozzá Szerb világához. Esztétikailag valószínűleg rossz-jártunk volna, úgyhogy nem akarok fanyalogni. Izgalmas, szép (!) előadás ez, csak lehet, hogy a befelé fordulás sehova sem vezet.

— **Kolozsvári Állami Magyar Színház.** *Utazás és holdvilág.* Kali Ágnes és Botond Nagy szövegadaptációja Szerb Antal regénye nyomán. **Rendező:** Botond Nagy. **Szereplők:** Bodolai Balázs, Pethő Anikó, Váta Lóránd, Tótszegi Zsuzsa, Szűcs Ervin, Viola Gábor, Dimény Áron, Albert Csilla, Kiss Tamás, Bács Miklós. **Díszlet- és jelmeztervező:** Irina Moscu. **LED- és video design:** Rancz András. **Dramaturg:** Kali Ágnes. **Zeneszerző:** Boros Csaba. **Fényterv:** Cristian Niculescu, Groza Romeo. **Rendezőasszisztens:** Veres Emőke. **Gyártásvezető:** Tenkei Tibor. **LED-sculpture:** Bardócz Botond, Buksa Péter, Fábíán Mihály, Groza Romeo, Kerekes Levente, Kiss Dávid, Maier Sándor. **Előadás-vezető:** Albert Enikő.

Nem versek, intések

Győrffy Ákos rokon lélek számomra. Kérdés, mennyire releváns ez a kijelentés ott, ahol szövegekkel való találkozás történik. De hangzódják bármennyire furcsának, a kritikus is olvasó, sőt ember, neki is vannak érzelmei, szimpátiái és antipátiái, amelyek bizony könnyen beszívároghatnak a művekkel való találkozásba, csak legyen résen utána az ember. De minek szól a rokonszenv? A komolyságnak, az elköteleződésnek, az elmélyedésnek, a visszafogottságnak, a töretlen keresésnek, önfaggasztásnak. S ha ezek nem is tűnnek mind poétikai kategóriáknak, mégis kirajzolnak egyfajta habitust, ami egyöntetűen körbelengi mondatait, megnyilvánulásait. Ez az ember szüntelenül és szabadon keres valamit, tétje van annak, amit tesz és amire figyel. Soha nem éreztem egy szemernyi távolságot sem egy Győrffy Ákos-vers és egy Győrffy Ákos-megnyilvánulás között. Ami azért ad okot az aggodalomra, de erről később.

Győrffy Ákos már tíz éve nem jelentkezett verseskötettel. E tíz év alatt azonban megjelent két prózakötete,¹ valahol az esszé és a napló határán mozgó szövegekkel, rendszeresen közöl tárcákat, könyvkritikákat az online térben. Ezek a szövegek nem válnak szét műfajukban egymástól, hiszen mindegyik egyfajta vallomás, a személyes érintettség felfejtése valami jelentőssel kapcsolatosan, legyen az egy szerzői alkat, egy könyv, egy különös történet, egy természeti képződmény stb. Egy ideje azt kezdtem érezni, hogy már nem is fog visszatérni a vershez, hogy tulajdonképpen nincs miért visszatérnie, hiszen az elbeszélői, kontemplatív forma, amire rátalált, tökéletesen elégséges számára, teljesen megfelel annak, hogy előtárja rajta metafizikus-profetikai lamentációit.

És mégis. Megszületett a kötet. Én pedig zavarban vagyok, mert szeretem a benne lévő hangot, figyelmet, érzékenységet. Ugyanakkor mint versek nyugtalanítanak a szövegek, mert csak nyomokban látom bennük azt a poétikus, redukálhatatlan többletet, amitől a vers vers lesz, versként olvasódik és versként fogadódik be.

Ami világosan látszik, még csupaszabak, még történetyszerűbbek a versek, mint az előző kötetek esetében. Látszik, a prózai kitérő nem maradt nyomtalanul. Báthori Csaba már az előző verseskötet, a *Havazás Amiens-ben* kapcsán felrója a szövegek formai hevenyészetségét, lazaságát, hamis mesterkéeltségét.² Hogy ez azóta csak

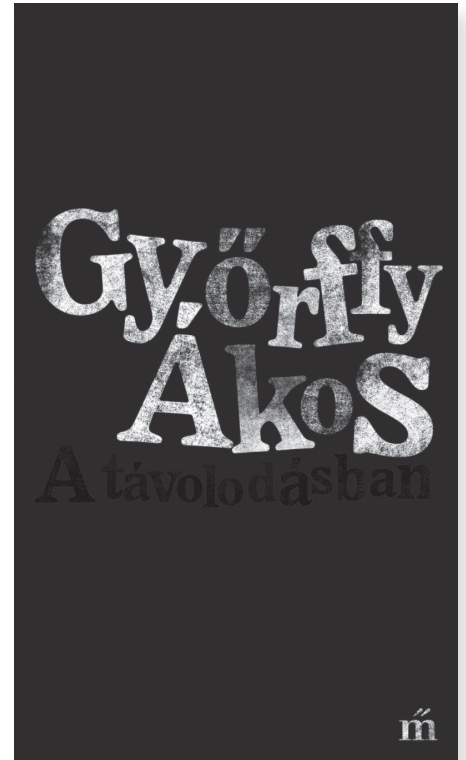
fokozódott, az világos számomra. Még egyszerűsödtek a formák, még prózaibbak a történetek. Hordalékszövegek. Legalábbis számomra, aki figyelmesen követte az elmúlt évek szövegtermelését, annak tűnnek. És ez itt még nem értékelő kategória. A legtöbb versnél azt éreztem, hogy itt egy rövidre vágott próza-esszészöveget olvasok, amiből kimaradtak az átkötő és az értelmező mondatok, csak a történetváz maradt, legalábbis annak kellene felmutatnia azt a mélyebb léttörténetet, ami után Győrffy Ákos töretlenül nyomoz.

Nem egy különleges poétikai fogásról van itt szó. Különböző is, a régi iskolák poétikai cizelláltsága már alig része a versirodalomnak. Hogy ez veszteség vagy nyereség – ne én mondjam meg. Tud lenni ebben valami felszabadító is. Az biztos, hogy ma már nem az emelkedettségéből indulnak a versek, sőt saját szuverén nyelvi világukról és az ahhoz szervesülő világlátásukról is mintha lemondtak volna teljesen. Ha egy régi újsághír verssé válhat (60–61.), elég

ehhez, hogy vessorrrá tördelődjenek a mondatok – ez azt jelenti számomra, hogy mára nagyon megváltozott a vers lehetősége és státusa. Ezek a versek már nem létalapító szövegek, à la Heidegger, hanem közbeszólások, amelyeknek érvényessége is mintha arra a szűk időközre korlátozódna, ameddig egy vers olvasása tart. Efemer irodalom: az egzisztenciális poén el van sütvé, minek újraolvasni a szöveget.

Persze mindezt nem Győrffy Ákos kötetén kell számonkérni. Azonban érdekes, hogy az a költészet, amely látszólag még hisz az emelkedettségben, a metafizikai súlyban, a létezés titokzatosságában, már nem tudja/akarja kihasználni a nyelv ontológiai erejét, a megnevezés és a megformálás nyelvi potenciálját. Nem megformál, hanem utal. És mintha csak ez lenne a fontos Győrffy Ákos számára. Ha ott az utalás, az intés, az visszafelé akár a hevenyészettséget, a töredezettséget is tudja igazolni. Egész életünkben keressük az igazságot. A versek tükrében, úgy érzem, a legnyugtalanítóbb, ha megtaláljuk.

Fentebb léttörténetéről beszéltem. Ez a történet pedig bárhol megmutatkozhat. Habár általában az élet határhelyzetei (szerelem, halál, utazás) hordozzák, egy banális, hétköznapi esemény, cselekedet is ugyanannyira könnyen metafizikus fénytörésbe kerülhet – csak észre kell venni a rajta átvonuló törést, megbicsaklást. És Győrffy Ákosnak megvan az érzékenysége ehhez. Az életet átszövő ideiglenesség, otthontalanság, ugyanakkor ezen az otthontalanságon átvonuló örökös sóvárgás helyzeteinek, képeinek a felfedéséhez. Verseit olvasva mintha egy végtelenített, szomorú ünnepen lennénk. Mondanám, hogy depresszív ez az ünnep, de ez nem lenne igaz. Inkább melankolikus, de nem a szó szentimentális értelmében, hanem az eredendő, metafizikai vonatkozásában, amit Földényi F. László próbál feltárni és alakváltozásában felmutatni egész életművén keresztül.³ Az általa

megidézett melankólia túl van tudáson és érzékelésen. Benne az adott világ sötét árnyéka sejlik fel. Oda mutat, ahol felfeslik a világ észszerű szövege. Győrffy Ákos szempontjából hatalmas tétje van a melankolikus megidézésének. A természet-giccs, a szenvedéspornó alóli megmenekülést csak ebbe a sötét szférába való belebocsátkozás egyenessége tudja biztosítani. Mert az ilyen típusú költészetnek a csapdája: kéjelgés a szenvedésben, érzélgősség a fák és a virágok láttán. Szerencsére túl vannak ezek a versek az ilyen típusú csapdahelyzeten. Feketén felmutatni a feketét – ez lenne az igazi tétjük. „Mintha két méter mélyre leásnék / az orgonabokor mellett, és a két méter mély gödör kezdene beszélni” (75.) – próbál elindulni ebbe az irányba a költő. Majd elkezd belélegezni „a sűrűbb sötétség mézének fanyar illatát” (76.). Itt pedig zavarba jövők.

Mégsem olyan könnyű tartani az irányt.

A kötet vége pedig megint elbizonytalanított. Itt vendégszövegek szerepelnek. A T. J.-ként aposztrofált pszichiátriai beteg szövegei, amelyeknek egy része már megjelent *A hegyi füzet* című kötetben. Ezek a versé tördelt és ezáltal kisajátított szövegek elbillentették a könyv súlypontját. Úgy éreztem, az addigi versek nem mindig nőttek fel ezekhez a szövegekhez. Az örület fojtogató és mégis feloldozó szabadsága áradt belőlük. Nagy örömmel fogtam volna a versekben is ennek a szabadságnak az előregéseit.

Győrffy Ákos: A távolodásban. Magvető, Budapest, 2021.

Jegyzetek

¹ Győrffy Ákos: *Haza*, Magvető Kiadó, Budapest, 2012; Győrffy Ákos: *A hegyi füzet*, Magvető Kiadó, Budapest, 2016.

² Báthori Csaba: *Nehéz munka, könnyű beszéd* <https://revizoronline.com/hu/cikk/3034/gyorffy-akos-havazas-amiens-ben/>

³ Lásd a legutóbbi idekapcsolódó kötetét: Földényi F. László: *A melankólia dícsérete*, Jelenkor Kiadó, 2017.

Ezek a versek már nem létalapító szövegek, à la Heidegger, hanem közbe-szólások...

A rutinmagány kórképei és formagyakorlatai

Falusi Márton: *Kiöltözünk és bemosakszunk*. Magyar Napló, Budapest, 2020.

Miért visz bűnbe a megszólítás, s miért változatlanul hálátlan a megszólított szerepköre? Mióta és meddig normalitás a formakényszeres viselkedés? Hogyan gyorsíthat le a szapora szorongás? Lehet-e több vagy épp kevesebb két felnőtt közt, mint kölcsönös függőség, ha „távolról áthévít, föllekesít, / együtt élve egyre messzebb taszít” (*Zuglischer Manó és a szabadság*, 80.)?

Falusi Márton *Kiöltözünk és bemosakszunk* című kötete meglehetősen heterogén terepre kalauzol, kórházakban, konditermekben bolyongunk, betérve templomokba és szórakozóhelyekre. A két, egymással dialogizáló ciklus hasonló egzisztenciális kérdéseket feszegető önreflexív gyakorlatai kölcsönösen kiegészítik egymást, miközben az orvoslás, a színészkedés és a költői formagyakorlatok hasonlóságait boncolgatja. A belső utazások kátyús ideg(en)forgalmi útjain hagyomány és modernitás kéz a kézben jár. A vízhez és az elmúláshoz kapcsolódó asszociációk hálójában a keserű kiábrándulás vergődik. A test esetlen, tehetetlen, a kóros egészségügyi problémák pedig elkerülhetetlenek. Az otthon és a közösség tere újból és újból megsemmisülni látszik az áldozathozatal és kitartás időkeretében. Biztonságos kötődés helyett pusztulás ragaszkodik az énhez, s bármennyire is küzd ellene a lélek, „szó szót követ a karambolhoz / elég egy hirtelen fékezés / ha összetorlódik évre év / bekövetkezik a baleset” (*Őrség*, 15.). Hiába próbálja (újra)értelmezni a történeteket, a szavak és szűnyoghálók takarítása közben képtelen megszabadulni a múltat idéző zuhanyfüggönytől, mely a kitakarhatatlan veszteségek emlékét őrzi (*Gnómák*, 8.).

A kötet a találkozások, búcsúzások és magányok összemérhetetlenségéről, a történelem megbonthatóságának cáfolásáról, egykori és mai társadalmak, írói és olvasói nemzedékek éles kritikájáról szól. A maszkok és különbségek ellentmondásos viszonyában világossá válik, hogy az ellentmondó állítások kizárólag egyszerre érvényesek, és hogy a valóság súlya, súlytalansága nemcsak a szavakban, hanem bennünk is van (*Zuglischer Manó és a valóság súlytalansága*, 90.).

FÜLSZÖVEG

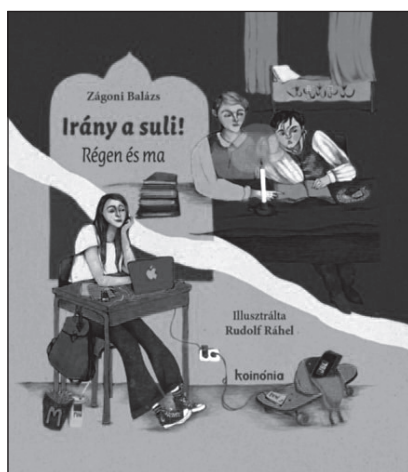
Lehetőségek és kiváltságok

Zágoni Balázs: *Irány a sulii! Régen és ma*. Koinónia, Kolozsvár, 2021.

Mi tudná izgalmasan, a kíváncsiságot nem csak fenntartva, de azt folyamatosan fokozva legyőzni az idők és terek, történelmek és társadalmak be nem látható távolságait, ha nem az időutazás? Zágoni Balázs *Irány a sulii!* című kötete 2021-ben jelent meg a Koinónia Kiadó gondozásában, hogy élményszerűen elbeszélhetővé és átélhetővé tegye főként az oktatást, a családi kapcsolatokat és a társadalmi egyenlőtlenségeket érintő, folyamatszerű változásokat és szünni nem akaró változatlanóságokat.

A Rudolf Ráhel által illusztrált kötetben a múltból indulunk a jelen felé: öt fejezeten keresztül nyerünk bepillantást az elmúlt nyolcszáz év gyermek-sorsaiába. Az otthontól az iskoláig vezető út, az új közegbe integrálódás sohasem tehermentes, ezért is annyira fontos, hogy valaki kézen fogjon azon a bizonyos első napon. Cseke és Máté a papnevelőben osztozkodnak a hamuban sült pogácsán és a honvágy fájdalmán. Jóska és Kata észrevétlenül követi Apáczai titkos módszereit, miközben az úri család gyermekeivel való barátságuknak köszönhetően ők is részesülnek az oktatás különböző formáiban. A Lakatos lányok tiszták, de szürke kisegerek a telepi iskolában, míg az otthon módosnak számító Gizi a telepi boltos lányként indul útnak a polgári leányiskolába. Sólóyomegyenruhában ballag Kinga és Marci, akik nem értik, hogyan következhet a harcból a béke. Végezetül Lili és Bence élete is új fordulatot vesz, amikor megismerik Ildit, a csupa szív kislányt, aki kíváncsiságával kopogtat a szívek ajtaján.

Kinek, mikor, mennyire és mennyiért elérhető az oktatás? Milyen eszközök állnak a tanulók rendelkezésére? Mi van rajtuk, és mit rejt az uzsonnádoboz? Hogy néz ki egy nap a suliban? Mit és mennyi idő alatt kell elsajátítani? Elég jól tanulni, hogy valakivé válhassunk? Hogy mindez átláthatóbb legyen, a rövid történeteken kívül színes vázlatok segítenek párhuzamot vonni és megérteni, hogy a lehetőségek sokszor még az egyazon korban, társadalmi osztályban és családban felnövő gyermekek számára is különbözőek.

SZALLÓ TÜNDE

1997, Kézdivásárhely. Szülővárosában él.

Közösségi futás

Szöveg: Vincze Ferenc | Rajz: Csillag István

Bach és a bűnbánati énekek

Banálisnak tűnhet emlékeztetni rá, hogy a hangszerekre írt egyházi és/vagy liturgikus műzene legszámottevőbb forrásrétege az énekelt, vagyis az élő, „igazi” liturgiában fogant és alkalmazott vers. Nincs ez másképp Bach esetében sem: több százra tehető azoknak a kompozícióinak vagy művészleteinek a száma, amelyek önállóan vagy nagyobb opuszok tételeiként liturgikus használatú énekekre vezethetők vissza.

A bűnbánati-készületi időszak teológiája, egyházas lelkülete és zenei hagyománya különösen mélyen érintette meg Bachot. Oratorikus átfogású, monumentális passzióiban természetesen kulcsszerepet kapnak a böjti vétetésű korálok, de a *Clavier-Übung* kötetéből, az *Orgelbüchlein*-ből vagy a *Lipcei sorozat*ból ugyancsak több böjti korálfeldolgozást emelhetünk ki életműve szintjelző alkotásaiként.

A 17-18. század fordulójának évtizedeiben a lutheri hagyományú protestánsok legerőteljesebb mozgalmá kétségkívül a pietizmus volt. A kegyességi irányzat és intézményei természetesen bőven kitermeltek a doktrínájuknak megfelelő poétikus szöveganyagot is. Ezek a szövegek – amelyek legtöbbször a korálokban találták meg helyüket – sokszor módszeresen oktató jellegűek voltak, és gyakran épültek az ellentétpárhuzam módszerére. Bűnösség és kegyelem, régi (világi) élet és az újba való üdvös beleszületés így a modellként tekintett erkölcsi és lelki paradigmát költelmi úton gyökerezett bele a kor keresztyéneibe. A dallamok persze elég vegyesek voltak, de óhatatlanul átmentek egyfajta belső és informális kiválasztódáson. Nem véletlen, hogy e melódiák és szövegük a mélyen vallásos Bachot is aktivizálták, azt a Bachot, aki a bensőséges vallásos érzületet váltig a keresztyén közösség tagjaként értelmezte és élte. Az általa feldolgozott, eredeti Luther-szöveget megtestesítő *Aus tiefer Not schrei' ich zu dir* korál (BWV 686) sűrű imitációiban is például az Isten után sóvárgó és vétkessége miatt kesergő, önmarcangoló nép kiáltása jelenik meg (a mélységből – zoltárosabb, latin megfelelőjeként *de profundis*), még ha csak a korál utolsó versszakában tűnik is fel a többes szám első személy. Az *O, Mensch bewein dein Sünde gross* (BWV 622) korálfantázia pedig egy olyan különös himnuszszövegre épül, amely ó- és

újszövetségi jelenetekre emlékeztetve idézi a büntelenül is mérhetetlen szenvedést vállalt Jézus méltóságát – természetesen az undok és állhatatlan emberi természetel szembeállítva. E bachi „csendes szigeten”, amelyben a lélek bűnbánata szólal meg, a koráldallam szinte bolyong, díszítései között kábultan, meglepő modulációkkal, olykor meghökkenítő kromatikában ereszkedve.

E fenti kettőnél azonban sokkal ismeretesebb *A fényes istenarcot* kezdetű, katolikusoknál ma inkább népéneknek mondott korál, amely valójában a *Herzlich tut mich verlangen* kezdetű himnusz Bach által korálelőjattékká (BWV 727) feldolgozott dallamára a nagyböjten énekelt mű. A himnusz szövegét 1599-ben írta Christoph Knoll, ehhez Hans Leo Hassler alkalmazott dallamot egy világi melódiából ihletődve. A 17. század elején nagyon gyorsan elterjedt a német fejedelemségek többségében. A Megváltó halálára emlékező, azt magasztaló-értelmező szöveg voltaképpen több himnikus vers sorainak-versszakainak kompilációjából, azok egymásba csúszásából alakult ki, de emelkedett poétizáltságában a források többrétűsége ma már természetesen érzékelhetetlen, ezeket legfeljebb zenefilológusok képesek és hajlandók széthamupipókézni. A fríg módusú, népszerű himnusz dallam az évtizedek során szilárdan beépült az újkori zenei közizlés rendjébe. Johann Pachelbel és

Georg Philipp Telemann után természetesen Bach volt az, aki a himnuszról lett korált igazán magasba emelte, kivált a már említett, orgonára írt korálelőjáték formájában, illetve a *Komm, du süsse Todesstunde* kezdetű weimari kantatájában (BWV 161). De persze a romantika korában is élénken jelen maradt és ihletőleg hatott a korál. Johannes Brahms a *Tizenegy korálelőjátékában* (1896) kétszer is megidézte, és Max Reger is beemelte *Ötvenkét korálelőjátékából* álló sorozatába (1902). Sőt a kortársak is „használgák” – így például Jahn Topeit (szül. 1967), aki triókra komponált *Gedanken über den Choral „Herzlich tut mich verlangen”* című gyűjteményében „járta körül” (1998-ban jelent meg).

„Mint áldozati bárány, ha oltárra kerül, / te véred ontod némán, az Írás teljesül. / Ó szánj meg, Uram, nézd el sok balgaságomat, / megvallom szájjal, szívvel, hogy Isten Fia vagy!”

AMPLITÚDÓ

HÍREK

Március 25-én Juhász Tibor *Amire te-lik* című verseskötetét mutatták be a Helikon Estek soron következő rendezvényén. A szerzővel Mărcuțiu-Răcz Dóra beszélgetett a Bulgakov Irodalmi Kávéház emeleti termében, az esemény házigazdája Karácsonyi Zsolt volt.

Ismét megszervezte az Irodalmi Karavánt az Erdélyi Magyar Írók Ligája. Április 4. és 6. között Temesváron és Aradon vajdasági szerzők, Beszédes István, Hernyák Zsóka és Sándor Zoltán léptek fel, Nagykarolyban és Szatmárnémetiben kárpátaljai írók, Dupka György, Shrek Tímea és Sz. Kárpáthy Kata voltak a Karaván résztvevői. A kárpátaljai meghívottak április 7-én a szatmári Aurel Popp Művészeti Liceumban rendhagyó irodalomórát tartottak Demeter Zsuzsa és Papp Attila Zsolt moderálásában.

Április 7-én mutatták be a Székely Könyvtár sorozat legújabb darabját, Földi István *Századelő az udvartereken* című kötetét. A szerzővel Mirk Szidónia-Kata beszélgetett Kézdivásárhelyen, az Incze László Céhtörténeti múzeumban.

Az Erdélyi Magyar Írók Ligája is részt vett a Költészet Ünnepe elnevezésű, a Szatmárnémeti Északi Színház Harag György társulata által szervezett eseménysorozaton. Április 10-én a szatmárnémeti Red Hat Yardban Gál Hunor, Sánta Miriám és Varga László Edgár lépett fel.

Április 11-én rendhagyó irodalomórát szervezett a *Helikon* a kolozsvári Sigismund Toduța Zenei Főgimnáziumban: Demeter Zsuzsa, Márton Evelin és Vida Gábor beszélgettek a diákokkal.

Április 11-én délután hat órától Sántha Attila *Ágtól áigig* című kötetét mutatták be a Magyar Költészet Napja alkalmából a Kovásznai Városi Művelődési Ház Ignác Rózsa termében. Az esemény házigazdája Czili Balázs igazgató volt.

R. T.

ELŐFIZETÉS

A HELIKON IRODALMI FOLYÓIRATRA

Előfizető neve:

.....

lakcíme:

.....

e-mail címe:

.....

számlázási cím:

.....

Meddig szeretne előfizetni?

- Negyedéves előfizetés: 32 lej – 6 szám
 Féléves előfizetés: 63 lej – 12 szám
 Egyéves előfizetés: 126 lej – 24 szám

Hogyan szeretne fizetni?

- Banki átutalással szeretnék fizetni
 Postai úton szeretnék fizetni
 Külföldi előfizető vagyok

Postai úton történő előfizetés esetében

a postaszelvényre a címzetthez a következő megjegyzés irandó: *Redacția Helikon pentru Deák Judit*. Postacím: 400002 Cluj-Napoca, Str. Petru Maior nr. 7., ap. 4., Jud. Cluj.

Banki átutalással történő előfizetés esetében:

Banki adatok:

Uniunea Scriitorilor din România • Cf.: RO2786991 • Cont: RO63 RNCB0106 00050872 0001 • BCR – SUCURSALA CLUJ

A megjegyzéshez a következő szöveget szükséges bevezetni: *Abonament pentru Redacția Helikon*.

Külföldi előfizetőinket arra kérjük, hogy előfizetési szándékukat e-mailben (kvvari.helikon@gmail.com) vagy telefonon (0040-264 431 577) jelezzék.

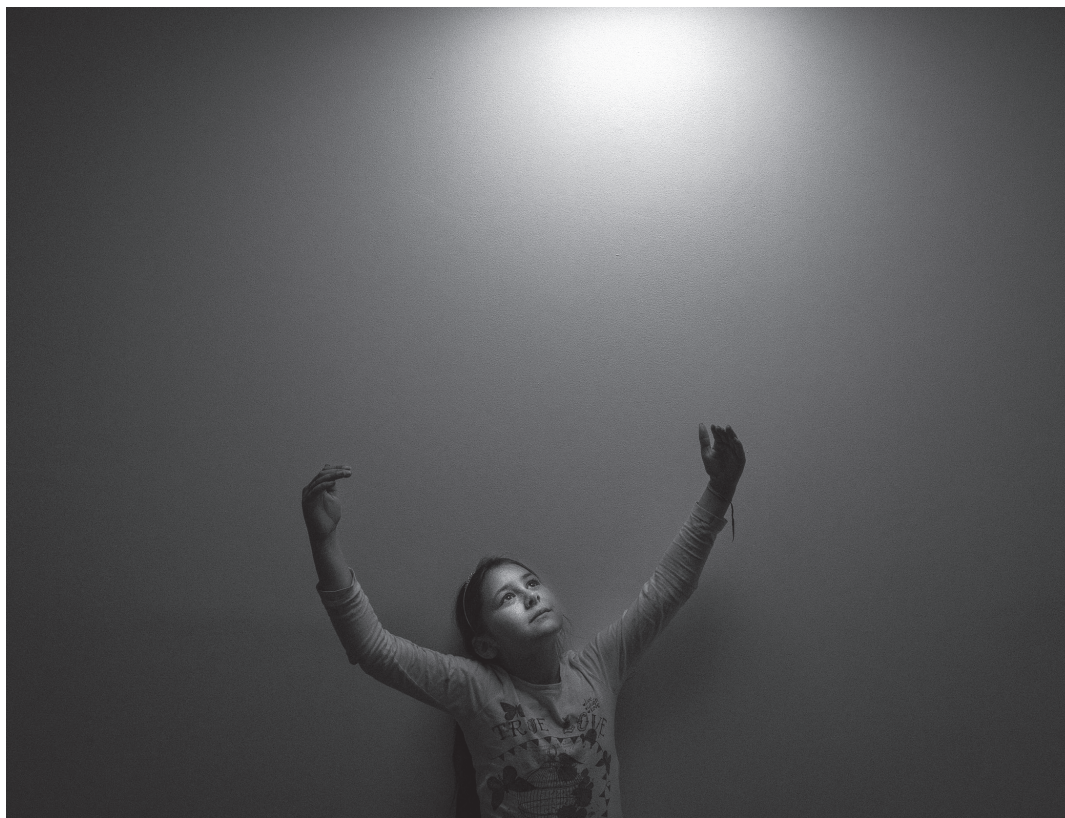
Az előfizetői szelvényt postai vagy villámposta-címünkre várjuk.

Színfoltokat látni a hamuszürkében

A szociofotó fogalma hallatán hajlamosak lehetünk mélyen tragikus, fekete-fehér képekre gondolni, amelyeken csontig hatoló élel vagy éppen objektív némasággal ábrázolva láthatunk egy pillanatot a társadalom peremén élők mindennapjaiból. Fontos megmutatni azt, amit ritkábban látunk, vagy amiről nem veszünk tudomást. A tekinteteket irányítani kell időnként, a helyzetet kiragadni és más környezetben láthatóvá tenni. Márkos Tamás kiállítására belépve elsősorban nem egy tragédiát látunk. Érzékeny líraisággal megörökített gyermekarcok néznek vissza ránk a falakról, akik játszanak, pihennek, álmodoznak egy színes, természetközeli világban. Ez az ő világuk, amelyben – látszólag, legalábbis – mindössze néhány tárgy sugallja a tragédiát, a néhez körülményeket: egy autóröncs, a háttérben leégett házak. *Tűzpróba* – mintha egy gyermekjáték neve lenne, pedig a valóság ennél sokkal prózaibb.

Márkos Tamás 2021 januárjában, a somlyói romatelepen kitört pusztító tűzvész után rögtön a helyszínre ment megmutatni a szavak és számok mögött lévő emberi sorsokat. A *Transindex* munkatársaként készített fotóriportot, de már akkor megszületett benne az az elhatározás, hogy vissza kell még térnie ehhez a közösséghez. Csíkszereda vezetősége felkérte, hogy dokumentálja a rehabilitációs folyamatot, de a fotóművész többre vállalkozott: fényképezés mellett önkéntesként kreatív foglalkozásokat tartott a gyermekek számára, így sikerült még közelebbről megismernie őket.

Ez a közelség a kiállított képeken is szembeütő. Nem érezzük azt, hogy a gyermekek feszengenek vagy tartanak a lencsétől: önfeledten játszanak, mosolyognak. Felnőtteket alig látni ezeken a képeken, néhányan csupán a nagy családi csoportképen tűnnek fel, az otthon közvetlen közelében vagy a közös fürdőzésen. A gyermeki világ szabadságát és idilljét láttam, úgy, hogy mindvégig tudtam, milyen hátrányos helyzetből indulnak, milyen tragédia érte őket és a közösségüket. Ez a kettség tette számomra igazán érdekessé a képeket. A precízen megkomponált, harmonikus látvány mellett azonban ott a felismerés, hogy ezek csupán kiragadott boldogságfoslányok egy olyan közösségből, amely továbbra is szenved, és kénytelen újrakezdeni mindent.

ARTEFAKTUM

Az utolsó teremben fotóstúdióban készült portrékat is láthatunk a somlyói roma családkról (akik a róluk készült képeket kinagyítva, kasírozva is megkapták). Az őszinte tekintetek szembenéznek velünk, minden idilltől vagy tragikus környezettől megfosztva. Lecsupaszított sorsok egy tekintetbe sűrítve. A szemközti falon néhány digitális gyermekrajz mutatja a foglalkozások tárgyi eredményeit: fák, természet, csillagos égbolt, sötét éjszaka, lángoló háztetők, pirosuló tűz, vörösen izzó képek. Amit a gyermekek esetleg még megfogalmazni sem tudtak, azt az alkotás segítségével kezdték feltárni.

A kiállított fényképek a szó legnemesebb értelmében szépek. Legtöbbjük egyfajta festői portré és életkép. A színvilág élénk, erős türkizek, rózsaszínek, narancssárgák vannak keretbe zárva. Még a kopárság és a szürke felhők is színes tónusokat foglalnak magukba. A tájképi hátterek, a virágzó, sárga

mező, a viharos felhők és a zöld búzamező horizontvonala a reneszánsz portrék látványvilágát eleveníti fel. Az erős, hálószerű árnyékok közül kivilágító arcok, a sötét háttér előtti, piros kantáros ló és a megvilágított arc barokkos chiaroscuroval emeli ki a gyermekeket környezetükből. A vízben, növények között álmodozó gyermek pedig Sir John Everett Millais *Opheliáját* idézi. A tragédiába beleőrült shakespeare-i hősnő üveges tekintete helyett egy álmodozó gyermek könnyed lebegését látjuk. Egy pillanatnyi reményt a boldogságra.

Bármilyenek is a körülményei, bármilyen szörnyűség is történt, bármennyire is hatalmas a veszteség, a gyermek tud boldog lenni, tud örülni és játszani. Nekünk, felnőtteknek pedig tudnunk kell ezt észrevenni, esetenként eltanulni. Márkos Tamás fotói kifinomult nyelvezettel mutatják meg e kettősséget, hogy nekünk könnyebb legyen látni a színt és a szürkéséget is.

Márkos Tamás: *Tűzpróba*. Szépművészeti Múzeum, Kolozsvár, 2022.

Alapító főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN | KARÁCSONYI ZSOLT: főszerkesztő – vers, műfordítás | DEMETER ZSUZSA: főszerkesztő-helyettes – kritika, tanulmány | Főmunkatárs: EGYED EMESE, KIRÁLY LÁSZLÓ | Szerkesztőség: HORVÁTH BENJI: Pavilon 420 | MÁRCUȚIU-RÁCZ DÓRA: Artefaktum, honlap | MÁRTON EVELIN: próza | PAPP ATTILA ZSOLT: film, interjú | DEÁK JUDIT: szerkesztőségi titkár | RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő | SZENKOVICS ENIKŐ: korrektúra | Lapterv és számítógépes tördelés: IDEA PLUS, KÖNCZEY ELEMÉR, FAZAKAS BOTOND | Nyomda: MISZTÓTFALUSI KIS MIKLÓS REFORMÁTUS SAJTÓKÖZPONT | Szerkesztőség: 400002 Cluj-Napoca, str. Petru Maior nr. 7., ap. 4. | I. posta, Pf.: 245. | Telefon: (004) 0264 431 690, (004) 0264 431 577 | Villámposta: kvari.helikon@gmail.com | Honlap: www.helikon.ro | A lap megjelenését a HELIKON KULTURÁLIS EGYESÜLET támogatja – kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE | ISSN 1220-6288

TÁMOGATÓINK

ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE

KÉSZÜLT A MAGYAR KORMÁNY TÁMOGATÁSÁVAL

MINISZTERELNKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BITHUNGAR

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

RMDSZ
COMMUNITAS
ALAPÍTVÁNY
TÁMOGATJA AZ RMDSZ ÉS
A COMMUNITAS ALAPÍTVÁNY

MOL

Revistă finanțată cu
sprijinul Ministerului
Culturii și Identității
Naționale | Kiadványunk
a Kulturális és Nemzeti
Identitás Minisztériumának
támogatásával jelenik meg.